

XVI. évfolyam, 2. szám
2019. július

LASSI LAWIÉ

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

ՀԱՅ ԴՐՈՒՄ

KÓSA KOMMANDÓ

BEKÖSZÖNŐ

Meglepetéés!

Sok év után újra én, Gumipók köszöntelek benneteket ennek a jubileumi kiadásnak az alkalmából.

Bevallom, nem hittem volna, hogy valamikor még a Lassi első oldalára fogok köszöntőt írni, így amikor az újság jelenlegi szerkesztősége felkért, óriási mosollyal az arcomon fogadtam el ezt a megtiszteltetést.

Tizenhét év telt el, amióta az újság megszületett: az ötlet – ha jól emlékszem – egy szegedi vendéglátó egység asztalainál fogalmazódott meg bennünk, még valamikor az alakuló ülés idején. Óriási lelkesedéssel vettem ki a részemet az elindulás körüli rengeteg munkából, és büszkén vállaltam az első főszerkesztőség felelősségteljes és imponáló pozícióját.

Nem tudtuk akkor, hogy milyen lesz a végeredmény, lesznek-e olvasóink, tudunk-e minőségi tartalmat a Lassiba pakolni, és nem is álmodtunk róla, hogy az újság megéri a huszonötödik számot és a tizenhét évet. Óriási dolog ez, és hasonló jó érzéssel tölt el, mint amikor az első színes borítós, ropogósan friss Lassit megkaptam a nyomdában, és végigpörgetve beszívhattam a papír és a frissen száradt festék illatát.

Tizenhét év hosszú idő. Az akkori szerkesztőség tagjai azóta átadták helyüket újaknak, akik az újságot nemcsak hogy életben tartották, de a hangulatot és a tartalmi színvonalat is megőrizték, sőt minden tekintetben feljavították. Mint a Tolkien Társaság aktívan szervező tagjai, ők is ismerik a receptet: végy egy feladatot, ne tegyél bele mást, csupán a szíved, a lelked, és akkor az eredmény nem marad el. Nem is maradt. És ez a huszonöt megjelent Lassi egy óriási teljesítmény.

Elnézést kérek, ha kicsit nosztalgikusra és érzelmesre sikerült ez a bevezető, de az MTT nekem mindig az a hely lesz, ahol legszebb éveimet töltöttem, és ahol a legemlékezetesebb élmények történtek velem. Változnak az idők, változnak az emberek, kissé eltávolodtam már a közösségtől, de valahányszor kezembe fogok egy frissen megjelent Lassit, ugyanazt a büszkeséget érzem, mint az első alkalommal. És ugyanígy érezhet mindenki, aki írásával, fényképével, illusztrációjával vagy munkával töltött szabadidejével hozzátett valamit bármelyik számhoz.

Királyházi Csaba (Gumipók)

TARTALOM

SUMMARY 2

KRÓNIKA 3
2019. január–május

BESZÁMOLÓK 4
Tolkien Nap – Középfölde Históriaja 4
Farsangi Bál – Lupercalia 4
Szervezői hétvége 5
Tolkien Levelező Verseny: Quendi kategória 6
Tolkien Levelező Verseny: Döntő 7
Találkozás a KószaKommandóval 8

INTERJÚ 9
A Sárkánybarlang sikertörténete 9
Quenya kalandok 11

TANULMÁNYOK 14
Az Elveszett Út 14
Középfölde ételei 18
Orkok szociolingvisztikai szempontból 22

TALÁNYOK 24

AJÁNLÓ 25
Tolkien: az életrajzi film 25
A Clamavi De Profundis 26
Gondolin bukása 27
A Gyűrűk Ura sorozat: Irány a másodkör? 28
Az összeccsapás – társasjátékban 29

IRODALOM 30
Mandos csarnokai 30
Kószalok, mert vágyom 31
Bri felé 31

MTT-KISOKOS 32
Mit is hívunk HNE-nek?

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2019

Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ Felelős kiadó: Füzessy Tamás, Kutassy Zsófia, Mikesey Anna

Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ Rendelés: lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja

Szerkesztőség: Hernádi Janka (Hirfael), Kiss Kincső (Thilanna), Mervay Bence (Orand), Mikesey Anna (Éogil), Tóth-Palásthy Luca (Laerthel), Papp Miklós Levente (Adanedhel) □ Lektor: Barna Bálint (Gandalf) □ Korrektor: Simon Csaba Péter (fqqdk) □ Tördelő: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Grafikai tervezés: Szerján Krisztina, Hernádi Janka □ Tengwar font: Tengwar Parmaite by Måns Björkman

Címlapfotó: Kostyál Zsigmond (Sú) □ Borítók: KószaKommandó: Hernádi Janka (Hirfael), Kaszab Zsuzsanna (Melian), Kálmán Dániel (Ben), Orthmayr Flóra (Metaflora) • TLV döntő: Fehér Viktória (Elbereth) • Tolkien Nap: Kálmán Dániel (Ben), Krizsán Anna Regina (Snuffles)

HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

SUMMARY

CONTENTS & EDITORS' LETTER 1

WHAT'S ON—TIMELINE 3

A quick overview of our events from the beginning of the year to the end of May—completed with news of books in Hungary and exhibitions abroad.

WHAT'S ON—STORIES 4

Our Tolkien Day this year was named after *The History of Middle-earth* and the Carnival Ball was all about antiquity. In March experienced and aspiring organisers spent a weekend with training and discussion. Two aspects of the 13th Tolkien Mailing Competition are presented separately: an Italian participant reports of the five e-mail rounds, while the Live Final is described by one of the organisers. In the last piece a recently joining hiker tells about her experience with our RangerCommando.

INTERVIEW

The Success of the Dragon's Lair 9

Already before it has opened, the AIST's La Tana del Drago Studies Centre in Dozza became internationally known thanks to their successful crowdfunding campaign. Here we asked Gianpaolo Canzonieri (one of the two "Responsible for International Relations" the AIST does not have) about the beginnings and prospects of the project.

Adventures in Quenya 11

Róbert Rácsai (Alcar) has given lectures on Quenya at the events of the Hungarian Tolkien Society for many years. He has also compiled a Quenya–Hungarian Dictionary and a Quenya course booklet for Hungarian readers, based on the works of Helge K. Fauskanger. Here he shares his experiences with writing and translating poems, using Quenya for online conversation, and answering confused requests concerning tattoo inscriptions.

TOLKIEN STUDIES

The Lost Road 14

Johanna Rákos-Zichy's paper is the written version of her introductory lecture held at our Tolkien Day this January. She compares the different versions of the Fall of Númenor story throughout the works of Tolkien. These are not confined to the age of legends: strange memories of this Atlantis of Middle-earth and of the unknown language of its people haunt characters in modern times.

Meals in Middle-earth 18

Another introductory lecture from the Tolkien Day by János Schreiner collects the various descriptions of eating and drinking in the well-known stories. While common foods in Middle-earth are quite the same as those consumed in historical times before the debut of the fridge and the microwave, there were also some strange substances: from Ents to Orcs everybody had their own secret recipes for special drinks or snacks.

Orcs of Middle-earth from the Viewpoint of the Sociolinguist 22

This short essay by Iida Virtanen takes up the idea of poor Orcs losing their own language and culture in a hostile world, where every language seems superior to their own. The analysis is based on the much more abundant use of Orcish in *The Hobbit* films than in *The Lord of the Rings*.

RIDDLES 24

A true or false quiz is followed by a bit of "Middle-earth mathematics": basic arithmetic tasks with numbers described in a way to be understood only by experts of Tolkien trivia.

REVIEWS 25

Current topics and old favourites follow each other, storylines from the First Age up to modern days. Eszter Kovács (our correspondent in Scotland) describes the *Tolkien* biopic, Gerardo J. Mercado from Puerto Rico reviews *The Fall of Gondolin*. In the shorter pieces Tímea Erdei recommends the music of the band Clamavi De Profundis, while Mihály Prikoszovich describes the board game *Lord of the Rings: The Confrontation*. Finally, Barna Bálint summarizes recent news of the upcoming Amazon Prime series.

LITERATURE 30

A short story and two poems written by participants of the Tolkien Mailing Competition and a member of our society.

BEGINNERS' GUIDE TO MTT

What Do We Mean by HNE? 32

In the early years of our society "Heren Nolmion Endórëo" (The Order of the Researchers of Middle-earth) was the name of a group dealing with Tolkien Studies in interactive workshops. The original meaning has faded, but the mysterious abbreviation stayed with us, and is occasionally used for series of lectures or discussions.

MTI-programok téltől tavaszig

A már szokásos helyszínek tekinthető Kelta Pubban január 3-án több mint húszan mondtunk **köszöntőt a Professzorra** a nemzetközi kilencórás időpontban – de az este egészét tekintve többen is megfordultak a találkozón, még a nyomdából aznap frissen érkező új *Lassi Laurië* is bemutatkozott az érdeklődőknek. Tolkien születésnapjának estéjére egyébként a Magyar Tolkien Társaság hivatalos egyesületi tagjainak száma éppen elérte Bilbó válogatott születésnap meghívottjainak számát, vagyis a **nagyutacatot** (bár ezt a kifejezést emberekre nemigen illik alkalmazni).

Az ezt követő hétfévi Tolkien Nap témája idén a harmadik kötet magyar kiadásánál járó **Középfölde História** sorozat volt, a programok között a szokásos ismeretterjesztő előadások és gyerekprogramok mellett megint volt táncház, tünde nyelvek és írások oktatása, valamint bemutatást, újdonságként pedig az őszi találkozón bevált szabadulószerűre és csoportos drámajátékra is lehetett jelentkezni.

A Lauder Javne Iskolában megrendezett „**Lupercalia**” **Farsangi Bál** különböző ókori kultúrák keveredtek keringő, gladiátorviadal, jövőbe tekintés és jelmezverseny keretében. A Társaságért végzett folyamatos háttértevékenység elismeréseként **Csavardí(j)at** kapott Madar Bálint (ValM), Peller Henriett (Sil) és Sőreg Réka (Arikon); a **Mathom-díjat** pedig Sági Kiss Dániel (Alew) érdemelte ki ebben az évben. A *Lassi Laurië* sem maradt le a díjkiosztóról: az Elnökség **Díszoklevéllel** jutalmazta Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor) és Orthmayr Flóra (Metaflora) főszerkesztők többéves munkáját.

A **Tolkien-olvasás napja** alkalmából szervezett találkozó sok érdeklődőt vonzott a HungaRioba március 25-én – ráadásul nemcsak Magyarországról, hanem a Spanyolországi Tolkien Társaságból is érkezett két vendégünk a tervezett időkeret másfélszeresére nyúló alkalomra, így magyarul, angolul és spanyolul is olvastunk rejtélyes, misztikus és borzongató részleteket Tolkien műveiből.

A **Kószakommandó** idei téli-tavaszi programjában a kétnapos Naszály-túra és a Káli-medence négynapos bebarangolása mellett nyolc egynapos túra is elfért: januárban például hó alatti jégen csúszkáltak az Erzsébet-büfé felé, aztán megjárták a hármashatárhegyi panorámautat a februári ködben, márciusban az omladozó kisvasútsínt

kövezték végig a Csarna-völgyben, jelöletlen utakon kalandoztak Dobogókőnél áprilisban, majd Vadálló-köveket látogattak májusban; mindemellett még áprilisban összehozták az év első legénybarlangos éjszakáját is. A **Beltaine** ezúttal áprilisi naplemente-nézés helyett a másnapi májusi napsütésben rendezett mini piknikként valósult meg, amelyhez a kis létszám ellenére sem volt egyszerű szabad tűzhelyet találni a zsúfolt erdőben.

A kószalásokon kívül az egyetlen rendszeres program ezen a tavaszon a KRE BTK által meghirdetett **Tolkien kurzus** volt, amelynek csütörtök esti alkalmain a külsős résztvevők az egyszerű betévedés helyett immár külön előregisztrációval vehettek részt. Persze tovább kövezték egymást az ősszel indult **XIII. Tolkien Levelező Verseny** fordulói is, egészen az április 27-én a Derkovits Általános Iskolában megrendezett döntőig, amelyhez levezetésként egy teaház **Tolkien Klub** alkalom is csatlakozott.

Mindeközben a nagyvilágban

Januárban nyitott meg a new york-i Morgan Library & Museumban a korábbi oxfordi **Tolkien: Maker of Middle-earth** kiállítás amerikai verziója. A kiállítás katalógusát (amely időközben az angol mellett már német fordításban is megjelent) áprilisban **Hugo-díjra** jelölték a művészeti kötetek ideiglenes kategóriájában, de a díj sorsa csak augusztusban dől majd el.

Áprilisban viszont egy egész állandó múzeum is nyílt Tolkien-témában: a maga nemében egyedülálló Moszkovszkij Muzej Tolkinisztjiki (Московский Музей Толкинистики – **Moszkvai Tolkienisztikai Múzeum**) az oroszországi Tolkien-rajongók közös mathomgyűjteménye és rendezvényhelyszíne, ahol sok más műalkotás és emléktárgy között például entszobrokkal és szamizdat Tolkien-kiadásokkal is találkozhatnak a látogatók.

Itthon folytatódott a könyvmegjelenések sora: május végén készült el a **Gondolin bukása** első magyar kiadása a Magvetőnél, amelyet *A szilmarilok* és *A Húrin gyermekei* szintén keménykötéses, illusztrált újrakiadása előzött meg áprilisban, illetve májusban.

Hiába vártunk azonban a **Tolkien filmre**, amely Finnországban és Angliában már május 3-án látható volt: bár a Mafilm Audio bejelentette, hogy készül a szinkron, de egyúttal az is kiderült, hogy csak a DVD, illetve Blu-ray megjelenéshez – moziba itthon nem kerül a film.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: PAPP MIKLÓS [EVENTE] (ADANEDHEL)

Az új év beköszöntével is szinte minden hónapra jutott egy-egy esemény. Januárban lezajlott a megint sokak által látogatott Tolkien Nap. Ezt követte a Farsang, majd egy szervezői hétvége. Lefutott a Tolkien Levelező Verseny 13. évada, melyről két beszámolót is kaptunk: az egyik a nemzetközi kategória egyik résztvevőjétől, a Tolkien-tanulmányok Olasz Egyesületének tagjától, a másik egy rendezővé vált volt versenyzőtől érkezett. Végül, de nem utolsó sorban a KószaKommandórol is olvashattok egy rövid leírást, melytől talán ti is kedvet kaptok egy túrára.

Tolkien Nap – Középfölde Históriaja (2019. január 5.)
Írta: Vidra Bernadett (Arwen)

A Tolkien Nap egy olyan esemény volt, amin mindenképpen részt akartam venni. Lelkesen nézegettem az előadásokat édesapámmal, aki Tolkien-tisztelőként szintén semmi pénzért ki nem hagyta volna a rendezvényt. Mikor megérkeztünk, már a kapuban megragadott a feldíszített Alternatív Közgazdasági Gimnázium. Már itt elkezdtem érezni azt a kellemes bizsergést, ami mindig Középfölde hangulatát idézi fel bennem. Az előző évekhez hasonlóan idén is volt tünde hajfonás és tengwar emléklap írás, de tengwar írásoktatás és quenya nyelvlecke is akadt a programok között. A legnagyobb újítás talán a szabadulószoba volt, amely számomra egy mérőben új dolog a Tolkien Napon. Ugyanakkor hatalmas ötletnek tartom, hiszen muszáj egy kicsit feldobni az adrenalinszintet egy komoly mentális munka, mondjuk egy quenya nyelvlecke után. A helyek egy szempillantás alatt beteltek a szabadulószobára, pedig egész nap üzemelt, de még így sem tudta teljes mértékben csillapítani a lelkes kalandvágyók szabadulókédvét.

Én ezzel szemben inkább a művelődést választottam, amit nem bántam meg, hiszen egyik legkedvesebb személyes élményemmé vált az *Aragorn sorsa: Messiás vagy Vándor* előadás. Aragorn nekem személyes nagy kedvencem a tolkien mitológiából, úgyhogy nem volt kérdés, hogy ezt az előadást én bizony meghallgatom. Örömeimre szolgált,

hogy szinte egész idő alatt tudtam figyelni az előadóra, felkészültsége pedig elismerésre méltó, mert tényleg professzionális előadást állított össze. A konklúzióban megállapította, hogy Aragorn sorsa inkább egy megváltói szerep, mint egy sima céltalan vándorélet.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Akárhová néztem, bárhová mentem a Tolkien Napon, egy segítő vagy szervező mindig volt az AKG termeiben és folyosóin, ahol csak tolkienos program volt, és ez a szervezethez nagy biztonságot és jókedvet adott a rendezvénynek és a résztvevőknek. Az egyetlen problémát a büfében tapasztaltam. Ott nem mindig volt a helyzet magaslatán az éppen aktuális „staff”, de mindenből lehet egy picit tanulni, biztos vagyok benne, hogy ez a szervezőknek is feltűnt.

Végezetül pedig a Tolkien Napról hazafele jövet azt éreztem, hogy sikerült a hely kémiaiának visszarepítenie Középföldre, ami az egyik legszívmelengetőbb érzés, amit valaha éreztem.

Farsangi Bál – Lupercalia (2019. február 9.)
Írta: Kovács Kriszta és Kovács Kadosa

Idén februárban is megrendezésre került a Magyar Tolkien Társaság farsangi bálja, melynek témája az ókor volt. Ez az ötlet nagyon hálásnak bizonyult, hiszen nagyszerű hangulat uralkodott ezen az estén a fantasztikus jelmezekbe öltözött emberek között. Sokan saját maguk által varrt ruhákban jelentek meg, ami kifejezetten emelte az est fényét.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

A karnevált a vezetőség nyitotta meg a köszöntővel és a díjak átadásával. Majd megkezdődött a színes programok tömkelege. A nyitótánc, szakítva a hagyományokkal, idén nem keringő volt: három részből tevődött össze. Elsőként egy egyiptomi kavalkád, ami a humort képviselte; másodikként egy kínai szín, ami a szépséget volt hivatott megmutatni; majd a római jelenet következett, ami a kor kegyetlenségét emelte ki.

Ezután a vendégek kipróbálhatták magukat egy több állomásból álló kreatív feladatsoron.

Az egyik legjobb játék szerintem az volt, amikor golyókkal kellett feldönteni a LEGO bábukat. Volt más érdekes szórakozási lehetőség is, például szörnyeket kellett feldönteni egy labdával, ami a csípődre kötött madzagon lógott. Másik kedvenc játékom az volt, amikor szívószállal át kellett fújni kapuk alatt a célig egy mini lasztit. A harcosabb lelkületűeknek ujjszkanderezésre volt lehetőség az arénában.

Szintén nagyon vicces játék volt a rabszolgalázadás. Páran, akik jelentkeztek, kaptak egy-egy követ, az jelezte, hogy ők nemesek, és rabszolgát tarthatnak. Bármit kértek, engedelmeskedni kellett nekik. Ám nekik is volt gondjuk, mégpedig a rabszolgalázadás. Amikor a műsorvezető felkiáltott, hogy „Lázadás!”, bárki elvehette a követ a nemesektől, így lépve a helyükre – és ezután ők parancsolhattak a többieknek.

Engem egy nemes örévé tett. Azután leejtette a követ, amelyet én felvettem, így én lettem az ő parancsnoka. Sok embert a szolgálómmá tettem, de sajnos eljött a rabszolgalázadás. – Segítség! – elkaptak, és elvették a követem. Megegyeztünk, hogy kié lesz a kő. Én cselből, egy másik emberrel együtt, értetlenkedve mentem az illetőhöz, aki a követ megszerezte, majd elkértem a kristályt, és elfutottam. Ugyanis az értetlenkedéssel csak álcáztam magam. Az a

vicces, hogy a társam se tudta, hogy ez csak álca, úgyhogy kergetni kezdett, de elbújtam a függöny mögé, és ott már nem talált meg.

Végig az est folyamán „komoly” spirituális tevékenység is folyt. Nagy tudású jósnő hozta az emberek tudomására lehetséges jövőjüket. Persze csak négy szemközt. Mindenesetre biztos vagyok benne, hogy a lottószámoknak is birtokában van. De természetesen, hogy önmagamtól megvédjen, ezeket titokban tartotta. Aztán, ki tudja... Még minden lehet...

Azoknak, akik fel akarták mérni ókori tudásukat, erre is lehetőségük nyílt, méghozzá egy csapatos kvíz keretében, melyen tíz másodperc állt a csapatok rendelkezésére, hogy megmondják a helyes választ.

Azután következett a tombola, ahol én húztam ki a számokat. (Egyébként sok könyvet lehetett kapni.) Végül jött a császárválasztás. Aphrodité aranyalmát gurított a jelmezszereny első öt helyezettjének. Meg kellett szerezni, majd bal kézzel felemelni. Én lettem a császár!

Köszönjük szépen a szervezést, mindenki munkáját, és nem felejtjük el azt sem, hogy kiváló volt a BÜFÉ!

Fotó: Tuska Miklós (Adim)

Szervezői hétvége (2019. március 2–3.)

Írta: Kőrösi Gergő (Tirion)

Idén március 2-án és 3-án volt az MTT szervezőképzéssel foglalkozó hétvégéje. Ez egy, a társaság önkéntesei számára szervezett „tréning”, ahol a szervezési feladatokhoz szükséges továbbképzéseken vesznek részt az emberek. Helyszínül Verőcét, a Lósi Majort választották a szervezők. A hétvégén nagyjából – nem egyidejűleg – olyan 20-25 ember vett részt, az előadókat is beleszámolva.

Számomra rendkívül tanulságos volt ez a hétvége. Mivel idén először leszek bármilyen formában is szervező,

úgy gondoltam, ez az alkalom semmiképp se árthat, talán még használni is fog.

Voltak olyan előadások, melyek során játékkal próbálták rávezetni az üzenetre. Ezt rendkívül jó ötletnek tartom, mert az ember szórakozás közben tanulhat valami fontosat. Minden előadást élveztem, és rendkívül tanulságosnak tartottam – ám, ami számomra leginkább megragadt, az Timár Bogáta előadása volt a kommunikáció fontosságáról, illetve annak legfőbb gátjairól és akadályairól, mondhatni, mechanizmusáról. Persze ehhez hozzájárul, hogy most jelentkeztem hasonló szakirányú felsőoktatásba is.

Én úgy éreztem, hogy az egész hétvége jó hangulatban és interaktívan zajlott, mindenki feltehetette kérdéseit, válaszolhatott mások mondanivalójára is, és mindenki odafigyelt a másikra, nem esett szét a diskurzus sosem. Ez már önmagában pozitívan értékelhető, de ha a megbeszélte dolgok meg is valósulnak, akkor tényleg elmondhatjuk, hogy a foglalkozás több szinten is elérte a célját. Én mindenképpen jó érzéssel jöttem haza.

Fotó: Kiss Tünde

Tolkien Levelező Verseny: Quendi kategória

(2018. október – 2019. március)

Írta: Renzo Caimotto (Daeron Vardamir)

Fordította: Papp Miklós Levente (Adanedhel)

Amikor az AIST (Tolkien-tanulmányok Olasz Egyesülete) Facebook-oldalán megláttam egy posztot a Tolkien Levelező Versenyéről, arra gondoltam: „Miért ne? Kipróbálom!”

Nem volt konkrét elképzelésem arról, hogy mi vár rám. Az egyértelmű volt, miként folyik a verseny (öt for-

duló, havi bontásban, e-mailen keresztül), de a tartalom tekintetében olyan volt, mint a hobbitoknak a Sír buckák: sűrű kód! Gondoltam, hogy nem egy sima kérdés-válasz kvízre kell számítanom – ahhoz egy internetes keresés elég lett volna –, de ezen felül nem tehettem mást, mint hogy megvárom a verseny kezdetét.

Amikor aztán végre megérkezett az első e-mail, úgy éreztem magam, mint egy kisgyerek, aki új játékot kapott, és ez az érzés kitartott a többi fordulónál is. Változatos kihívások a kvízektől a rébuszokon keresztül a keresztrejtvényekig, akár egy rejtvényújságban.

Voltak könnyebb feladatok is, de ahol az emlékezet már nem volt elég, ott a Professzor műveiben kellett keresgélni. Máshol egy kis fantáziára (vagy humorra) volt szükség, komplexebb feladatoknál pedig sok-sok intuíció, kutatás – vagy a kettő együtt – kellett, hogy eljussak a megoldásig.

Aztán ott voltak a kreatív feladatok! Sose gondoltam volna: rajzolni, mesélni vagy egy cikket megírni az utolsó dolog volt, amit egy levelező versenynél vártam volna. Bár a felszínen ezek tűnhetnek a legegyszerűbb feladatoknak, mivel egy kis fantázia is elég hozzájuk, a valóságban ezek várják el a legnagyobb odafigyelést: a kvízeknél a megoldás ott van, csak meg kell találni – még ha ez nehéz is –, de ezeknél a kreatív feladatoknál nincs megfejtés. A feladathoz a választ nekünk kell megalkotnunk, akár megrajzolva vagy leírva, esetleg szó szerint megépítve. Ezek során akaratlanul is belevised saját magadat is a munkádba, a személyes elképzeléseidet a Tolkien által elmesélt karakterekről és a világról, amelyben mindannyian szívesen vándorolunk.

Erre újra és újra szükség is volt a feladatok megoldása közben, bizonyos részek újraolvasásával, könyveken és korokon keresztül. Egyszer egy kiemelt szereplő sztoriját vagy egy név eredetét kellett végigkövetni, máskor egy konkrét nap időjárására figyelni: mindez egy állandó újralfedezése volt a Professzor műveiben kidolgozott hihetetlen mennyiségű részletnek.

A verseny során mindig türelmetlenül vártam a következő forduló érkezését, majd mikor megjött, örömmel ugrottam bele a könyvekbe (és az internet bugyraiba). Bár sok név sindarin, quenya vagy egyéb Tolkien által alkotott nyelveken van, rá kellett jönnöm, hogy sok más esetben én csak az olasz fordítást ismertem, így hiába tudtam pontosan a választ, az eredeti angol megfelelőt csak komoly kutatások árán találtam meg. Ez egy remek lehetőség volt, hogy bővítsem a könyvekről eddig összeszedett tudásom.

Nem sikerült mindig minden kvízt megoldanom, sajnos néha nem volt elég időm a kreatív részekre, de ezektől

szemléltük a versenyzők kifogyhatatlan kreativitását és lelkesedését. Sőt, néhány poénos elszólást és aranyköpést mai napig felelgetünk, ilyen pl. a „G1K” – avagy, hogy Glaurung egy kukac...

Úgy gondolom, ez a lelkesedés az, ami a TLV varázsát adja, mind a versenyzői, mind a szervezői oldalról. Noha egészen más mindkettő, hiszen míg nem is olyan rég versenyzőként még egykori csapattársaimmal azon pörögünk, hogy milyen kaját vagy jelmezt csináljunk, szervezőként már az állomások feladatainak összeállítása jelentette a döntőre való készülődést; a fő kérdés pedig nem az már, hogy vajon hány pontot fogunk kapni, hanem, hogy mik azok a feladatok, amiket a versenyzők legalább annyira élveznek majd megoldani, amennyire mi élveztük egykor: amik szórakoztatóak, de közben elgondolkodtatóak, és kihívást is jelentenek. Még ha menet közben sokszor meg is gyűlt a bajunk vele, ezért megéri részese lenni, ugyanis látni ezt a lelkesedést felbecsülhetetlen. Amikor országsszerte mindenfelől érkeznek általános és középiskolás diákok a versenyre, ami immáron 13 éve kerül évről évre megrendezésre: ez bizonyítja igazán Tolkien műveinek időtállóságát, hiszen minden generációban lesz, aki hozzánk hasonlóan csodálja az ő világát és mitológiáját.

Fotó: Noób Árpád (Ardeth)

éreztem, van valami mélyebb történet (mítosz), aminek a részei vagyunk, és egy láthatatlan szálon zavartalanul összeköt minket. Valami, amihez mindenkinek a lelke erőlködés nélkül igazodik. A saját belső értékrend és a természetes harmóniára való törekvés hívja elő ezeket a pillanatokat. Jó csendben lenni, menni együtt. Vagy hallgatni az avar zörejét, befagyott pocsolyák jegét ugrálva feltörni, megfigyelni parányi erdőlakókat – néha nagyobbakat is –, értelmes beszélgetésekbe elegyedni útközben, szendén mosolyogni szószövegeken, lelkesen hallgatni a világ egy másik mélységét ismerő kószatárs szavait, megérkezni az alaptáborba, és néha valami elképesztő sütikötemény társaságában fejezni be a túrát. Jó érzés, hogy nem kell megmagyarázni magam – egyszer sem kaptam ostoba kérdéseket –, hogy introvertáltan és hiperérzékenyen lehetek szuperszociális, csupán azzal, hogy ott vagyok. Hogy jelen vagyok minden lépésben. Hogy tudok nemcsak egyszerre, hanem együtt lépni veletek. Tavaly voltam először KÖMT-ön, és annak az évnek ez volt a csúcsmélnye. Ekkor kezdtem el felfedezni (rákeresni a Facebookon), hogy mi van még a Tolkien Társaság tarsolyában, melyik területen érzek erősebb motivációt a kapcsolódáshoz.

Megtalálás után azonnal jelentkeztem a Kószakommandó csoportjába. Hosszútávgyaloglóként a túrázás lételemem, az ember és a természet minden szintű interakciója számomra az egyik legmélyebb ihletforrás az életben. Így érkeztem az első túrára tavaly ősszel. Csobánkáról indulva sétáltunk a Ziribár mellett elhaladva, a Hosszú-hegy lapos hágóin keresztül Pilisszántóra. Ahol nekem az otthon van, amikor otthon élek.

Tulajdonképpen a kószák hazakisértek. És tényleg hazakisérve éreztem magam. Így köszöntem el tőlük:

„Van, ki vándor, s hazaér.”

Fotó: Deák Adri (Pillangó)

Találkozás a Kószakommandóval Írta: Raffay Réka (Zengő)

„Van, ki vándor, s hazaér.” Az idei első tavaszi túra volt ezidáig az utolsó nekem, de nagyon remélem, hogy idén ősszel, amikor újra hazaérek, kószálni fogok veletek tovább. *Kószáre necesse est* – így éreztem magam az első kószákkal átsétált kommandó után. Jöttem, és különösebb beilleszkedés nélkül beleillemtem. Ez volt az a pont, ahol

A SÁRKÁNYBARLANG SIKERTÖRTÉNETE

KÉSZÍTETTE ÉS FORDÍTOTTA: JÓTH-PALÁSTHY JUCA (JAERTHEL)

A La Tana del Drago (Sárkánybarlang) Olaszország első – és jelenleg egyetlen – Tolkien-kutató központja. A Bologna melletti Dozzában található régi ház évekig elhagyatott volt, mielőtt a helyi tanács rábízta az AIST Olaszországi Tolkien Társaságra. A tagok kemény munkával, néhány szakember segítségével és a nemzetközi tolkienita közösség anyagi támogatásával felújították az épületet, hogy az otthont adhasson a kutatóközpontnak, mely 2018. szeptember 23-án nyitotta meg kapuit. Gianpaolo Canzonierivel, az AIST tagjával beszélgettem sörről, balrogszobrokról és a Festett Fal Fesztiváljáról.

Mesélj egy kicsit a Társaság kezdeteiről!

Az egyesületünk 2005-ben alakult **Associazione Romana Studi Tolkieniani** (Tolkien-tanulmányok Római Egyesülete) néven, aztán 2014-ben, amikor már elég nagyra nőtt ahhoz, hogy országosnak lehessen nevezni, megváltoztattuk a nevét Associazione Italiana Studi Tolkieniana (Tolkien-tanulmányok Olasz Egyesülete, AIST). Ezt a rövidség kedvéért angolra csak Tolkien Society of Italyként (Olaszországi Tolkien Társaság) fordítjuk – azért fontos, hogy nem Italian Tolkien Society (Olasz Tolkien Társaság), mert utóbbi nevet egy másik egyesület használja.

Társaságunk tagjai szeretik és egyben kutatják Tolkien professzor műveit: utóbbi nem csupán lényegtelen részlet, hanem a szervezet elsődleges tevékenysége. Részt veszünk Tolkiennal kapcsolatos eseményeken, fordítjuk és kiadjuk a szakirodalmat, tematikus kutatócsoportokat szervezünk – néha pedig egyszerűen csak összeülünk egy terített asztal fölött, hogy kötetlenül beszélgesünk a világ dolgairól (köztük akár Tolkienről is).

Hányan vagytok?

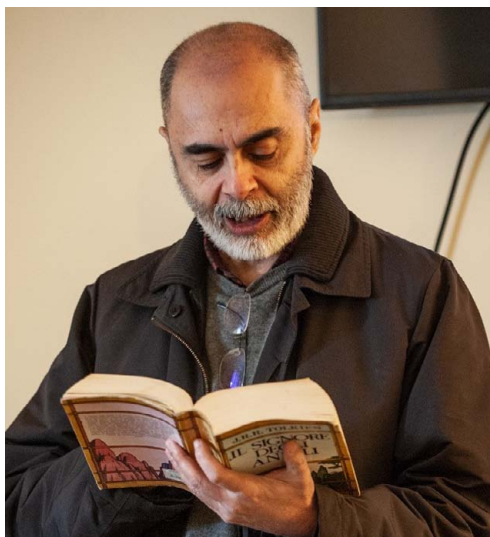
Jelenleg nagyjából 50 tagunk van. Néhányan közülük tagjai területi alapon szerveződő szmiáloknak is, de ezek nem kapcsolódnak az egyesületünkhöz, a tevékenységük független a miénktől. Az egyesületi tagoknak van egy közös levelezőlistájuk, más szmiál-tagok és egyéb érdeklődők pedig követhetnek minket a [weboldalunkon](#) vagy a [Facebookon](#) keresztül.

Mindannyian önkéntesként dolgoztok?

Igen, mindenki szigorúan önkéntes alapon vesz részt a társaság munkájában, egyetlen kivétellel: ő az a tagunk, aki

a társaság honlapját tartja fenn, és gondoskodik róla, hogy mindig naprakészek legyenek a hírek és cikkek.

Egyébként az elnököt, az alelnököt és a tanácstagokat leszámítva nincsenek hivatalos pozíciók a társaságban. Én – Pratchettel szólva – a két nemlétező „Külkapcsolati Ügyekért Felelő Munkatárs” egyike vagyok.

Giampaolo Canzonieri

Fotó: Paolo Panfil

Szoros kapcsolatot ápoltok más Tolkien társaságokkal?

Folyamatosan dolgozunk a kapcsolatainkon, és rendszeresen beszámolunk a tevékenységünkről az Amon Hennek [a The Tolkien Society kiadványának], az International Tolkien Fellowshipnek (Nemzetközi Tolkien Szövetségnek), és – mint ti is tapasztalhattátok – más európai Tolkien társaságoknak. Néhány tagunk jár nemzetközi találkozókra is.

Mi az a három dolog, amiért leginkább megéri az AIST tagjának lenni?

Nehéz hármat kiválasztani, de megpróbálom. Elsőként azt emelném ki, hogy a miénk tényleg nem csak egy egyszerű „rajongói klub”: társaságunk tagjai tudományosan érdeklődnek Tolkien iránt, ez egy inspiráló közeg. Másodsorban nagyon szívmengető érzés látni azt a szenvedélyes szellemi és fizikai munkát, amit annyi különböző korú, származású és múltú ember fektet bele a társaságunk programjaiba, ki-ki a saját képességei és érdeklődése szerint. Harmadszor pedig... általában mindez igazán nagyon jó móka. És van sör!

Honnan jött a La Tana el Drago ötlete, és hogy került Dozzába?

Az ötlet Roberto Arduinitől és Ivan Cavinitől származik. Roberto a társaságunk elnöke, Ivan pedig alapító tagjaink egyike, és emellett elismert művész [illusztrátor, szobrász és díszlettervező]. Dozzában, egy Bologna mel-

Fotó: Paolo Panfilii

letti szép, régi kisvárosban él, amely egyben a **Festival del Muro Dipinto** (Festett Fal Fesztiválja) nevű esemény helyszíne. Ennek keretei közt mindenfelől művészek érkeznek, hogy a történelmi városközpont falait saját alkotásaikkal díszítsék fel. A fesztivál két évente kerül megrendezésre, innen jött az ötlet, hogy a két év közötti rést töltsük ki egy Tolkiennak és általában a fantasztikus irodalomnak és művészetnek szentelt eseménnyel: így született meg a saját két évenkénti eseményünk, az immár negyedik alkalmánál járó **Fantastika**.

Hogyan készültetek fel az adománygyűjtő kampányra?

Először némi piackutatást végeztünk, hogy kiderítsük, melyik közösségi finanszírozási felület a legalkalmasabb egy efféle kulturális projekt számára. Miután kiválasztottuk az Indiegogót, lépésekre osztottuk a projektet. A végére hagytuk a kevésbé életbevágó lépéseket: ilyen volt például Gollam, Szilszakáll és a balrog szobrának felállítása. Ezután létrehoztuk a weboldalt, és – egy hónappal a kampány kezdete előtt – hirdetésbe kezdtünk.

Mit sikerült elérni a tervekből?

A kampány lehetővé tette, hogy megvalósítsuk a projekt első három lépését: kívül-belül felújítottuk az épületet, megnyitottuk a tervezett könyvesboltot, és berendeztük a konferenciatermet. Ezután feltűrtük az ingujjunkat, és összeszedtük, amire még szükségünk volt, hogy a „Barlang” megnyithassa kapuit.

Sikeresnek ítéled a kampányt?

Összességében nézve a kampány sikeres volt. Majdnem tízezer eurót gyűjtöttünk össze, és olyan ismertségre tettünk szert, amit máshogy nem tudtunk volna elérni. A kampáynak köszönhetően nem kevesebb, mint harmincezer emberhez jutott el a projektünk híre, és sokan

közülük azóta is figyelemmel kísérik, amit csinálunk. Még a tévében is szerepeltünk a Barlangnak köszönhetően, és nemcsak olasz, de külföldi Tolkien-rajongókkal is kapcsolatba kerültünk. Ahogy nő a kutatóközpont népszerűsége, reméljük, hogy akár szponzorokhoz is juthatunk, bár ez persze így sem egyszerű.

Van a kutatóközpontnak állandó személyzete?

Mivel jelenleg kizárólag a társaságunk üzemelteti, a szabadidőnkben igyekszünk nyitva tartani, amikor csak tudjuk. A cél az, hogy legalább áprilistól szeptemberig minden hétfőig nyitva lehessen; de mivel mindez önkéntes alapon történik, mindig érdemes a **Facebook-oldalunkon** tájékozódni a nyitvatartásról, mielőtt látogatóba jön az ember.

Mit talál itt a látogató?

Átlagos nyitvatartási napokon a kutatóközpont egy Tolkien művein alapuló művészeti kiállításnak ad otthont, amelyen többek között közismert olasz illusztrátorok rajzai és festményei láthatók. Megtekinthetőek továbbá tematikus videoanyagok, és van egy könyvesboltunk is.

Mi volt az eddigi legnagyobb esemény, amit ide szerveztetek?

A tavalyi, 2018-as **Fantastika**: a kétnapos esemény során majdnem 5000 ember látogatott el a kutatóközpontba, ahova konferenciákat, tündenyelv-szemináriumokat, könyvbemutatókat és egyéb programokat szerveztünk. A 2019. márciusi Tolkien Olvasás Napja is meglehetősen sikeres volt, bár természetesen nem mérhető a **Fantastika**hoz.

Hogyan tovább? Mit szeretnétek még elérni?

Idén először rendezzük meg a „Szmiál-szemlét”: reméljük, a jövőben ez is rendszeressé válik majd. Szeretnénk meghívni rá Thomas Honegger Tolkien-kutatót, akivel már korábban is többször együttműködtünk. Emellett a jövőben a Barlang és a **Fantastika** összehangolására koncentrálnunk – a neves vendégeket Dozza középkori várában látnánk vendégül, a kutatóközpontot pedig a kutatói jellegű programok, például tematikus foglalkozások és konferenciák céljára használnánk.

Fotó: Paolo Panfilii

QUENYA KALANDOK

KÉSZÍTETTE: JÓTH-PALÁSTHY JUCA (JAERTHEL)

Rácsai Róbert (Alcar) hosszú évek óta a quenya nyelv fő ismerője a Magyar Tolkien Társaságban, akár éppen nyelvórát tart egy rendezvényen vagy fordítási kérdésekre válaszol a Facebookon. A hétköznapiakban is nyelvtanár: angolt tanít általános iskolásoknak és nyelviskolában egyaránt. Az idei Tolkien Napra megjelent Quenya leckék: Bevezetés a nemestünde nyelvbe kiadvány apropóján beszélgettünk nyelvtanulásról, gyöngyvirágokról és arról, hogy miért nem tudhat senki „tündéül”.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Honnan ered az érdeklődésed a tünde nyelvek iránt? Mióta foglalkozol velük?

Régi történet ez. Katona voltam 1996-ban, Szentendrén. Gyakran meglátogattam budapesti barátaimat, tőlük kaptam kölcsön *A hobbitot* (még *A babó* címen), majd *A Gyűrűk Urát*. Tetszett, de ekkor még nem lett belőle „szerelem”. Később a katonaság könyvesboltjában vettem meg *A szilmarilokat*, és azonnal beleszerettem – annak dacára, vagy talán éppen azért, mert a sok hely- és személynév miatt nehéz olvasmány. A függelékeket annak idején még csak tessék-lássék olvastam el, de amikor megnéztem az első részt a filmtrilógiából... lenyűgözött! A történet és a látvány mellett főleg a nyelvek hangzása volt rám nagy hatással. Akkoriban még nem volt internet-hozzáférésem, így a függelékekből kezdtem el tanulni, rájöttem jó pár összefüggésre, szabályra. Később a munkahelyemen tudtam internetezni, így tudatosan kerestem rá erre a témára.

Voltak már ekkoriban a tünde nyelvekre „szakosodott” weboldalak?

Találtam egy magyar és egy nemzetközi levelezőlistát, ahol kérdezhettünk, tanulhattunk egymástól, megoszthat-

tuk egymással az új információkat. Később rábukkantam Helge K. Fauskanger oldalára: ekkor kezdtem el komolyabban foglalkozni a témával. Kinyomtattam Helge quenya leckéit és szószedeteit, illetve az interneten fellelhető szinte összes anyagot; hamar megtanultam azonban, hogy szelektálni kell ezek között. Számos fanfiction és szerepjátékos oldal hirdette, hogy „itt a tünde nyelv, meg lehet tanulni”, de ezek többnyire komolytalanok, következtelenek voltak. Később regisztráltam a Tolkien.hu és az RPG.hu oldalakra is, ahol rejtvényeket és találos kérdéseket adtunk fel egymásnak: ismert dalokból, filmekből, könyvekből, versekből készült rövid fordításokat.

Miért éppen a quenyában mélyedtél el jobban?

Valamiért a quenya – a kiejtése, hangzása, nyelvtana – sokkal közelebb áll hozzám, mint a sindarin. Utóbbi nagyon nehéznek tűnt, nagyon idegennek. Bár tetszett, és most is tetszik, nem szántam rá sok energiát. A quenyát viszont rengeteget gyakoroltam. Nagyon sok szöveget fordítottam le angolról, illetve magyarról quenya nyelvre: Máté Péter, Nightwish és Blind Guardian dalokat, részleteket *A szilmarilokból*, verseket Radnótitól. Saját verseket is írtam quenya nyelven... nem is tudnék mindezt felsorolni.

Melyik „valós” nyelvekre hasonlít leginkább a quenya?

Alapvetően a finnre – kiejtésben, hangzásában és dallamában is –, ám nyelvtanát tekintve inkább a latinra hasonlít. A magyaroknak éppen ezért talán könnyebb ez a nyelv, mint a sindarin; hiszen a magyar és a latin – így a quenya is – „ragozós” nyelv, tele esetekkel, amelyek ismerősek a saját anyanyelvünkben. A sindarin ezzel szemben mind hangzásában, mind nyelvtanában a walesi nyelvre emlékeztet.

A korábbi időkben mások is foglalkoztak tünde nyelvekkel az MTT-ben? Dolgoztatok együtt?

Nagyon sok segítséget kaptam Dr. Ferencz Tamástól (Amanibhavam, vagy röviden Amani), aki számos alkalommal tartott előadást az MTT rendezvényein.

Ő indította el az (azóta megszűnt) Eldaryon oldalt is, ahol később szerkesztő lettem. Amanival és később Ninniachhal sokat dolgoztunk együtt. Többször is találkoztunk, akár csak _Neóval (Baksai Károllyal), aki az írásrendszerekkel foglalkozott behatóbban. Mások a sindarin nyelvet tanulmányozták, mint például Felagund (Czégé Dávid) vagy Cerebrum (Lőrinczi Gábor).

Tanultatok egymástól is, vagy inkább csak magatoktól?

A nyelvtanulás főleg autodidakta módon történt, nem nagyon volt kívül társalogni quenya vagy sindarin nyelven. De persze ott voltak a már említett levelezőlisták. Történtek vicces dolgok is: egyszer például _Neo és én Petri Tikkával, egy finn sráccal chateltünk quenya nyelven. Kissé szaggatott volt a beszélgetés, mert mindannyian bőszen szótározgattunk közben. Petri kevésbé, ő nagyon profi volt, de nekünk azért kemény volt a szókincset „élesben” használni, hiába volt elméletben a fejünkben a nyelvtan.

Sikerült tovább is adnotok ezt a tudást?

Lassan átvettem Amani szerepét az MTT-ben, mivel ő Angliába költözött. Számos előadást, illetve „nyelvtan-folyamot” tartottam, többek között Budapesten, Pápán, Tatán, Veszprémben, Monostorapátiban is. Alapvetően két, illetve három előadást emelnék ki ezek közül: *A mesterséges nyelvek és a fantasy / sci-fi irodalom* és *A sindarin és a quenya: Tolkien nyelvei* címűeket, illetve a kifejezetten a quenya nyelvtanról szólókat.

Úgy döntöttem, hogy összeállítok egy quenya nyelvkönyvet is magyar nyelven. Helge remek munkát írt, de angolul, és elég magas szinten. Inkább nyelvészeti munka volt, mint klasszikus nyelvleckék gyűjteménye – én „tanárosabbra” vettem a figurát, ha már tanár vagyok... Így jött létre a tízrészes *Quenya nyelvleckék*, amely sok magyarázattal és sokféle gyakorlattal segíti az érdeklődőket. Ezek a leckék az ismert quenya nyelvtan kb. 90-95%-át lefedik. Megírásuk közben én is rengeteget tanultam. Nagy örömömre idén januárban nyomtatott változatban is megjelentek, amit köszönök a Magyar Tolkien Társaságnak!

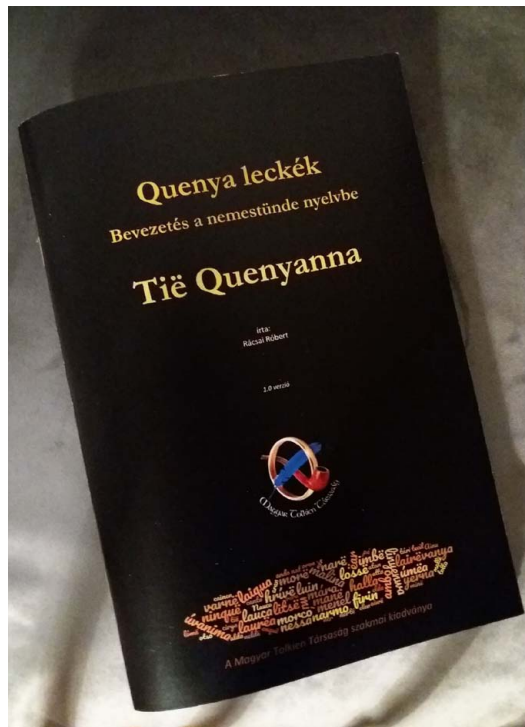
A quenya–magyar nagyszótár is a te nevedhez fűződik. Mesélj róla egy kicsit!

A szótár úgy kilencven százalékban fordítás: Helge szöszedetét fordítottam le magyarra. Helge szótára mellé felhasználtam egyéb komoly nyelvtani alappal rendelkező szöszedeteket is, például a hallgatólagosan elfogadott szavakat az Elfling levelezőlistáról. Talán nem is nevezném szótárnak, mert részletesebb annál: minden kapcsolódó forrás és nyelvészeti megjegyzés is megtalálható az adott szócikknél. Szerepelnek benne szóösszetételek, illetve a régebbi „quenya” lexikon szavai is: azok, amelyekre a „modern” quenya nyelvben nincs megfelelő.

Idén nyáron egyébként modernizálni szeretném a szótárt, hiszen időközben számos új szó és nyelvtani magyarázat jelent meg a *Vinyar Tengwar* és a *Parma Eldalamberon* című kiadványokban. Igyekszem elkészíteni hozzá a magyar–quenya változatot, és talán egy egyszerűsített szöszedetet is. Nagy munka lesz: ki kell gyomlálnom azokat a régi kifejezéseket, amelyekre időközben találtak autentikus szavakat. Remélem, őszre készen leszek!

Előfordult már, hogy saját szavakat alkottál, mert nem volt megfelelő?

Igen, bár nem szívesen nyúltam ehhez az eszközhöz. Igyekszem nagyon óvatosan bánni a szavakkal, hiszen lehet, hogy maga Tolkien teljesen másként alkotta volna meg őket. Ebben a tekintetben a konzervatív vonalat képviselem: amennyiben lehetséges, az eredeti szavakra, kifejezésekre támaszkodom... Ugyanakkor van jó néhány szó, ami teljesen egyértelműen adódik, és nem valószínű, hogy Tolkien másként gondolta volna. Ha például a quenyában van narancsfá (*culuma*: narancs; *alda*: fa; együtt: *culumalda*), akkor miért ne lehetne almafa is (*marin* + *alda* → *marinalda*) ugyanolyan szabályok és logika mentén? Ám más szavakban már nem vagyok annyira biztos: itt van például az általam megalkotott *ahata*, *ahaya* szó (dühöng, haragszik), az *aha* (düh, harag) szóból. Több példa is van arra, hogy Tolkien a *-ta/-ya* képzővel főnévből alkotott igét – ám mi van, ha ez esetben másként gondolta? Ezt már sosem fogjuk megtudni.

Van olyan általad tákolt szó, amit különösen szeretsz?

Talán a „marillotse” – gyöngyvirág. Sok nyelv más-hogy nevezi ezt a kedves kis virágot, de a magyar szerintem tökéletesen kifejezi a lényegét. Ezt a szót egyébként egy húsvéti locsolóvershez alkottam meg:

Helinille, marillotse,
quendi as-laureloxe
anta ninna málya titta
an ulyan cárelya melda.

*Kék ibolya, gyöngyvirág,
aranyhajú tüncléány
nyújtsd hát felém pici kezed
hadd öntözzem meg a fejed!*

Mit szól hozzá a környezeted, hogy „tudsz tündéül”?

Sokan meglepődnek, bár ezt a megfogalmazást mindig ki szoktam javítani a már említett indokkal: hogy nincs „tünde” nyelv, és azért enyhe túlzás, hogy én tudnék ezen a nyelven „beszélni”. Ismerem, gyakorlom, hol többet, hol kevesebbet, de azért messze nem vagyok anyanyelvi beszélő.

Nagyon sok felkérést kaptam – és kapok manapság is – versfordításra, illetve tetoválás minta készítésére, ezeket nagyon szívesen teljesítettem. Persze vannak tréfás helyzetek, például, amikor rám írnak, hogy „szeretném leírni tündéül, hogy szeretlek Jolán”. Ilyenkor meg szoktam magyarázni, hogy „tündéül” nem tudok segíteni, mert olyan nyelv nincs (ahogy mások sem tudnak germánul, szlávul vagy netán finnugorul), de vannak tünde nyelvek, elsősorban a quenya és a sindarin. Általában meg tudunk egyezni, és azt hiszem, eddig mindent sikerült többé-kevésbé megoldani. Általában lefordítom a nevet vagy mondatot, elküldöm tengwar átírással, és már lehet is varratni.

Fotó: Krizsán Anna Regina (Snuffles)

Legutoljára egy rádióriporter és műsorvezető barátomat hökkentettem meg alaposan a tudásommal: fogalma sem volt, hogy ez is a hobbijaim közé tartozik. Így született egy riport idén februárban a MÉZ Rádióban, amelyben beszélgettünk a fentebb említett dolgokról, és komolyabb nyelvészeti kérdéseket is feszegettünk; illetve a hallgatók kérhették a nevük lefordítását quenya nyelvre.

Radnóti Miklós: Álye vavanta, namna fire!

Álye vavanta, namna fire!
súre ar meoi nurtaner tussannar
morne aldaron tear lantar
ara lye: i malle né
fána ar cauca caurenen.

Á píca lassi narquellionwa!
Á píca, rúcima Arda!
nique undulussa menelello
ar rusce, norne salquennar
vercavánion leor lantar.

Ai, lairemo, sí á cuina poica ve
mardor i wanwavoite lossearwa
orontion ar lucasselóra
ve caurea lapse Yésus
yalúmie cemmassen.

Ar á cuina sarda ve narmor,
yarente sire rimbe harwellor.

Fordította: Rácsai Róbert (Alcar)

*Járkálj csak, halálraitélt!
bokrokba szél és macska bútt,
a sötét fák sora eldőlt
előtted: a réműlettől
fehér és púpos lett az út.*

*Zsugorodj őszi levél hát!
zsugorodj, rettentő világ!
az égről hideg sziszeg le
és rozsdás, merev füvek
ejtik árnyuk a vadlibák.*

*Ó, költő, tisztán élj te most,
mint a széljárta havasok
lakói és oly büntelen,
mint jámbor, régi képeken
pöttömnyi gyermek Jézusok.*

*S oly keményen is, mint a sok
sebtől vérző, nagy farkasok.*

AZ ELVESZETT ÚT

ÍRTA: RÁKOS-ZICHY JOHANNA (HANNA)

A tolkien mitológiában Númenor az emberek legpompásabb birodalma, mely kiemelkedik a többi közül, csak hogy végül saját gögje sodorja a pusztulásba. Bár ez az emberi történet csak rövid epizódnak tűnik a tündék regéi között, de Tolkien számára különös jelentősége volt eme világformáló kataklizmának, amelyet nemcsak a múlt, de a jövő szereplőivel is megírt. A különféle szövegváltozatok alakulását követi nyomon ez az írás, amely a 2019-es Tolkien Napon elhangzott előadás alapján készült.

A legtöbb Tolkien-rajongót egy ponton elfogja a vágy, bárcsak ellátogathatna Középföldre, részese lehetne a nagyszabású kalandoknak, és kicsit kiszakadhatna a saját valóságából, hogy átélhesse Középfölde valóságát. Ez az érzés Tolkien-tól sem volt idegen. Ő is vágyott arra, hogy saját korából visszatérhessen egy ősi, mitikus korszakba. A mai rajongók számára egy új-zélandi filmes túra talán gyógyírt jelenthet erre a sóvárgásra. Tolkien hiányérzetét pedig az általa megalkotott világ minél részletesebb kidolgozása enyhítette.

Ez nem pusztán az a vágy volt, amikor az ember a maga prózai valóságának kereteibe belefáradva megszűri, ismeretlen tájak és kalandok után sóvárog. Tolkien fájó hiányként élte meg, hogy míg más népek gazdag mitológiával bírnak, addig az angoloknál hiányzik a közös, misztikus emlékezet. Tolkien feltett szándéka volt, hogy megteremtse ezt a hiányzó angol legendáriumot. A Númenor-narratíva az egyik legszebb példa rá, hogy a Professor hogyan teremtette meg és formálta ezt a legendát.

Númenor etimológiai játszadozásokból született, mint a Professor műveinek nagy része: a nyelv megteremtette a maga mitológiáját, amelynek hosszú éveken vagy évtizedeken át dédelgetett csirái ott és akkor szöktek szárba, ahol a mítoszteremtés folyamata megkövetelte. Atlantisz elsüllyedésének mítosza természetes magyarázat volt arra, miért változott meg a világ képe, hogyan alakult át a mítoszok tündéinek lapos földje a görbe világgá. A kataklizma egyetemes emléke kapcsolja össze az emberi történelmet a tündék korának mitikus történelmével.

Númenor bukásához tagadhatatlanul Platón Atlantiszról szóló leírása szolgált inspirációként: az idealizált, gazdag és hatalmas szigetbirodalom, mely önnön hübrisze miatt szembefordul az istenekkel, akik végül elpusztítják. De Tolkien számára létezett egy személyesebb inspiráció is: több levelében (163., 180., 257., 276.) írt arról, hogy vissza-visszatérő álma, ahogy egy

hatalmas hullám maga alá temeti a világot, elemészte a zöld mezőket. Ezt a visszatérő álmot akarta írással feldolgozni, és így született meg Tolkien saját verziója Atlantisz mítoszáról.

A tolkien életműben a legismertebb Númenor-leírás *A szilmarilokban* található **Akallabéth**; de ezen kívül még számos variáns jelent meg: a Középfölde Historiája V. kötetében (*The Lost Road and Other Writings*) **The Fall of Númenor** (Númenor bukása) címen két változat, illetve a kötet címét adó időutazás regénytörödédek, a **The Lost Road** (Az Elveszett Út), melyet Tolkien egy C. S. Lewis-szal kötött megállapodás hatására kezdett írni. Ebben egy apa-fia páros tapasztalja meg a kollektív emlékezeten keresztül az időutazást. A **Lost Road** befejezetlen maradt – Lewis, akinek a térben való utazás jutott témaként, *A csendes bolygót* hozta ki a megállapodásból –, de Tolkien még egyszer elővette az ötletet, a **The Notion Club Papers** című töredékben, ahol egy oxfordi baráti kör (Tolkien saját oxfordi baráti körének, az Inklingeknek irodalmi megfelelője) tagjai utaznak vissza az időben a kollektív emlékezet segítségével. Míg a **Lost Roadban** csak utalás szintjén szerepel, ebben a műben Tolkien már nyíltabban írja le, hogy a mitológia, amit létrehozott, Anglia saját mitológiája, ami nemzedékről nemzedékre átöröklődött, és a vitatkozó oxfordi fiatalok tudattalanul megőrizték ennek a mitikus múltnak az eseményeit; elbeszélésükből kibontakozik, hogy nem mások, mint az egykori númenoriak leszármazottai.

A Fall of Númenor és a Lost Road szövegvariánsai

A **Lost Road** legelső változata nagy vonalakban a későbbi narratívát követi. A númenoriak hosszabb élettartama azonban itt nem ajándék a valáktól vagy Ilúvatartól, hanem egyenes következménye annak, hogy a sziget közel fekszik a Halhatatlanföldhöz: a Valinorból áradó „ragyogás” alatt az emberek is hosz-

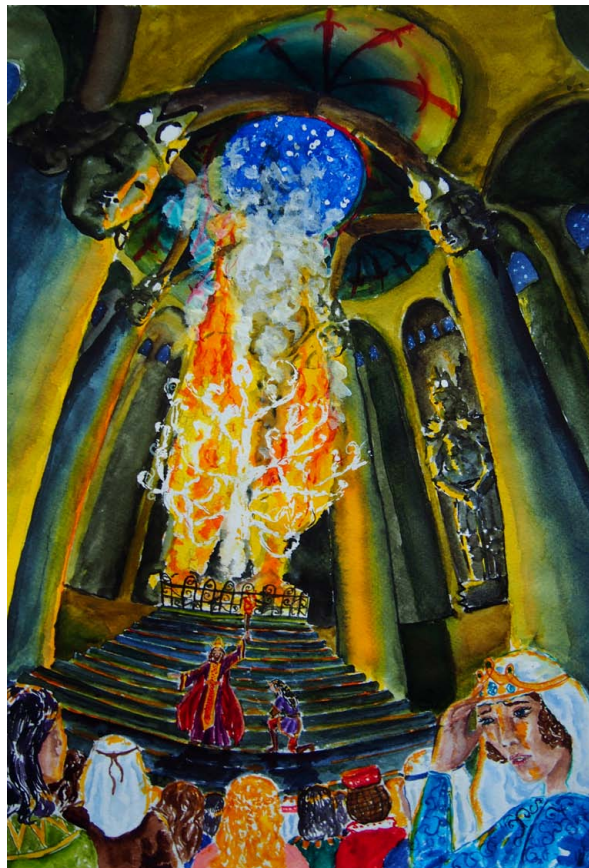
szabb életűek. Ismerős nevekkkel találkozhatunk, de más szerepben: például itt nem a sziget, hanem a főváros neve Númenor, Elrond pedig a beleriandi tündék királya. Ennek a szövegváltozatnak a lezárása a legmeglepőbb: Númenorral együtt Tol Eressëa is elpusztul benne, az ott élő tündék a halál kapuin át Halhatatlanföldre kerülnek, és ezután az istenekkel laknak. Ez a koncepció már abban a tekintetben is zavarba ejtő, hogy Tol Eressëa, a száműzött tündék hajléka kezdetől fogva szerepelt Tolkien regéiben, az „elveszett mesék” tengerésze itt jut el Avallóne-Avalon városába. A sziget elpusztítása az első szövegváltozatban így több mint meglepő, és összevetve a többi verzióval meglehetősen sötét is. A megmenekült túlélők – akik aztán új birodalmakat alapítanak – nem hűségeselek: halottaikat szinte jobban becsülik, mint az élőket, és magukkal viszik a halálkultuszt, például azt a szokást, hogy a halottakat hajókon bocsátják útra Nyugat felé. Ezt az elemet emelte át Tolkien, amikor Boromir végtisztességéről ír: ez a motívum egyike azoknak a szálaknak, amelyekkel Tolkien a gondori kultúrát a númenori kultúrához kapcsolta, és Gondor mögé felhúzta azt a kulturális hátteret, ami megalapozza a birodalom hagyományait, és beteljesíti Aragorn sorsát, hogy ennek a birodalomnak az élére álljon.

A második szövegvariánsban Númenor már a sziget neve, majd miután lehanyatlott és elsüllyedt, kapta az Atalantë (elsüllyedt, elbukott) nevet. Még több ismerős névvel találkozhatunk: itt az első númenori király neve Elrond, a Beleriandban maradt tündék vezetője pedig Gil-galad Fëanor házából, illetve felbukkan Elendil is. Ebben a verzióban még nem tiszta, hogy ő Númenor bukásának túlélője-e, vagy egy númenori, aki királyként uralkodott Középföldén, és nem csatlakozott a halhatatlanok birodalmát megtámadó flottához, mikor az elindult. A **Fall of Númenor** első verziói még *A Gyűrűk Ura* előtt íródtak; a második szövegvariáns akkor, mikor Tolkien elkezdte írni

A Gyűrűk Urát, és szokásához híven szabadon variálta a neveket.

A **Lost Road** regénytöredék első fejezetében egy cornwalli apával, Oswinnal, és fiával, Alboinnal ismerkedünk meg, akik neve egy longobárd legendából származik. Alboin vonzódik a régi nyelvekhez, és álmában egy olyan nyelv szavai vésődnek az elméjébe, amelyet csak töredékesen ért. A nyelv közvetíti számára azt a régmúlt világot, amelyről álmodik; a szavak egész történeteket és civilizációkat idéznek fel benne. A második fejezetben Alboin már felnőtt, és apja életútját másolja: megházasodik, majd özvegy marad egy fiúgyerekekkel, akinek mitikus nevet ad: Audoin. Audoinnal egy tengerparti házában tölti a nyarakat, akárcsak ő töltötte az apjával. Audoin is elkezd álmokat látni a „tünde-latinról”. Alboin, az apa egy éjjel újabb álmot lát, ahol Elendil látogatja meg, és megígéri, hogy ha vele tart, beteljesítheti álmát, és visszamehet az időben, hogy megfejtse az álmai jelentését; Alboin azonban habozik. Audoin ezenközben egyre intenzívebb álmokat és látomásokat lát, de képtelen ezt megbeszélni az apjával.

A történet ezután Númenorban folytatódik, egy párhuzamos apa-fia történettel. A szereplők Elendil, az apa és a fia, Herendil, akik Númenor végromlása idején beszélgetnek. Az ebben lefestett Númenor végnapjai egy sötét diktatúrát idéznek fel: besúgók fülelnek mindenütt, bizonyos dalokat betiltanak, másokat csak megváltozott szöveggel lehet énekelni; a kormányzatnak terhes emberek csendesen és szó nélkül eltűnnek; állandóan fegyverkezni kell és harckészültségben állni egy meg nem nevezett ellenség ellen. Herendil arra panaszkodik, hogy Númenorban már minden fát ismer, a sziget túlnépesegett és ósdi. Annak ellenére, hogy ez a kézirat a harmincas évek végére datálható, és Angliában íródott, elárulja, hogy Tolkien elég pontosan ismerte a diktatúrákat és azok működését. Arról, hogy hova futtatta volna ki Tolkien a művet, csak elszórt jegyzetek tanúskodnak.

Kép: Eva Zahradnikova (Mirach) [TLV 2014/2015]

Tolkiennál a múltbéli utazás nem tudatos: álmokon keresztül történik, a leszármazottak a közös emlékezet darabjait kapják meg; a mai szereplők elmúlt századokból már rendelkeznek egy avatárral, és újraélik az ő történetüket, vagyis lényegében reinkarnálódnak. Ez a reinkarnáció-ötlet Tolkiennál erősen jelen van, noha tisztában volt ennek teológiai buktatóival is.

A Notion Club Papers és a Drowning of Anadûnê

Az időutazás és a Númenor-téma még egyszer előke-
rült a későbbiekben. A Középfölde História IX., *Sauron Defeated* (Sauron veresége) című kötetében olvasható az 1945-ös **Notion Club Papers**. A ke-
rettörténet szerint a klub gyűléseinek jegyzeteit egy fiktív kiadó, Mr. Howard Green Oxfordban találta 2012-ben, és feltételezhetően a 70-es, 80-as években íródtak: akkori eseményekre reflektálnak, mint az 1987-es Nagy Vihar. (1987-ben egyébként Angliában valóban volt egy Nagy Viharnak keresztelt esemény, így a történet ezen eleme valóra vált.)

A Notion Club tagjainak száma és neveik verzióról verzióra változnak. Mivel a tagokhoz Tolkien valós oxfordi baráti köre szolgált inspirációul, így néhol egy-egy szereplőben felismerhetőek a legendás Inklings klub tagjai. A szöveg sokkal élénkebb, közelebb áll a mindennapi beszédhez. Az elmúlt mitikus idők ebben a szövegben is álmok formájában elevenednek meg a szereplők szeme előtt, akik őseik, korábbi avatárjaik életét és kalandjait élik újra ezáltal. Az egyik szereplő, a magyar vonatkozással is bíró Ramer beszámol arról, hogy viszatérő álmai vannak, amelyekben különös nyelven írt szövegeket lát, illetve elmondja az álmát egy hatalmas zöld hullámról, ami elnyel mindent – utalásként Tolkien saját álmára –, de a klub tagjai nem tudnak dűlőre jutni arról, mi okozza a különös álmokat. A második részben szintén felbukkannak Númenor pusztulásának elemei: a

Lowdham nevű szereplő a Nyugat Urainak sasait említi, majd az ablakon kinézve mindenki hatalmas viharfelhőt lát közeledni; a társaság megpróbálja megfejteni a nyelvet, melyről (és melyen) Ramer álmodott, és arra jutnak, hogy az angolszász nyelvhez van köze. A klub összejövetele közepette hatalmas vihar tör ki, amely több tagban is visszahozza egy kataklizmaszerű vihar emlékeit, és egymást adúni neveken kezdik szólítani, megátkozzák Sauront, és felidézik a rémületet, mikor rájöttek, hogy

a Nyugat Urai a sziget ellen jönnek, és Eru elhatározta a pusztulást. A Númenor-Atlantisz párhuzamról az egyik szereplő így fogalmazza meg a kérdést: vajon az időben visszautazva a mítosz olvad bele a történelembe, vagy a történelem olvad bele a mítoszba?

A **Notion Club Papers** szintén befejezetlen maradt, és a vihar leírása után megszakad; valószínűleg Tolkien úgy folytatta volna, hogy a szereplők nem csak álom útján tudnak visszautazni a mesék idejébe, hanem végül közülük ketten vitorlát bontanak, és elhajóznak az Atlanti-óceánon nyugat felé, ahol az Egyenes Út megnyílik előttük. A **Notion Club Papers** ambiciózus vállalása az volt, hogy ötvözi a legendákat a modern fikcióval, továbbgondolva, amit a **Lost Road** elkezdett, de jóval modernebb, közvetlenebb stílust ütve meg, hangsúlyozva, mennyire elszakadt modern világunk a mítoszok világától, és kifejezve Tolkien azon vágyát, hogy ez a kapcsolat újra élővé váljon.

Kép: Ohtakiaro Hosse [TLV 2010/2011]

A *Sauron Defeated*be foglalva olvasható a **Fall of Númenor** még egy szövegváltozata. A númenori végromlás oka ebben is hasonló, mint az előző szövegekben: az Avallónéba is ellátogató tengerészek féltékenyek lesznek a tündék hosszú életére, és zúgolódnak a tiltás ellen, amely miatt nem léphetnek Valinorba. Tar-Kalion, a király, hall Sauron hatalmáról, féltékeny lesz, és maga elé idézi, hogy rója le tiszteletét előtte. Sauron megérkezik, és meghódítja a király és a királyné szívét, akik az örök életért és hatalomért cserébe Morgoth szolgálatába áll-

nak. Ebben a verzióban kibontja Tolkien az Eresséara vezetett hadjáratot is: a númenoriak fekete és vörös vitorláikkal elhomályosítják a Valinorból érkező fényt, és az eldák félnek és megbetegednek ettől. Mikor az emberek elérik Valinort, Manwë tanácsot kér Ilúvatartól, aki engedélyt ad a valáknak, hogy megmutatkozzanak teljes valójukban, és megsemmisítsék a flottát; Ilúvatar pedig elsüllyeszti a szigetet, és a világ alakja megváltozik, Avallónét és Valinort a halandóktól mindörökre elzárva. Ez a harmadik szövegvariáns még *A Gyűrűk Ura* végső változata előtt íródott.

Ez vezet a következő verzióhoz, ami a **The Drowning of Anadûnê** (Az alámerült Anadûnê), mely a **Notion Club Papers** második részének természetes folytatása, ahogy az eredeti **Fall of Númenor** is a **Lost Road**hoz íródott. Ennek a szövegnek is két változata található meg a *Sauron Defeated* kötetben. A **Drowning of Anadûnê** nem az első kort lezáró háborúnál kezdődik, hanem Eärendil utazásánál. Númenort eljövendő lakosai úgy lelik meg, hogy Eärendil égi hajóját látva felbuzdulnak, hajókat építenek, és a nyugodt vízen elvitorláznak a számukra előkészített szigetre. Újra feltűnik a nyugatra hajózás tilalma. Keletre és Középföldre hajózhatnak, és az ottani civilizálatlan embereket taníthatják, akik isteneknek gondolják a nyugatról jött, hosszú életű és bölcs númenoriakat, akik Sauron ténykedése miatt aztán nem mint jószándékú kultúraterjesztők lépnek majd fel, hanem mint kizsákmányoló zsarnokok. A szívükben hűségesekek vezetője itt is Elendil. A király neve már Ar-Pharazôn. Ez a verzió, bár sokban eltér *A szilmarilok*ban szereplő szövegtől, mégis közvetlen előzményének tekinthető: a **Drowning of Anadûnê** második szövegvariánsából számos részlet szó szerint került át az **Akallabêth**be.

A legérdekesebb változtatás az első szövegvariánsban az „avalai” koncepciója: ez minden halhatatlan, felsőbbrendű lény összefoglaló neve, az eldák és valák közti különbség megszűnik. Szintén szignifikáns különbség, hogy a világ itt nem a bukásnál lett görbe, hanem az avalai tanítása szerint már eleve gömb alakú, és az eldák hiába próbálják elmagyarázni az embereknek, hogy számukra nem lehetséges az Egyenes Úton hajózni. Csak a sziget elsüllyedése után hajlandóak elfogadni, hogy a világ gömb alakú, és az Egyenes Út gondolata csak a vágyból és sajnálatból született az emberek elméjében.

Tolkien szándéka szerint *A szilmarilok* tartalmazta volna a tünde hagyományt, és ezek a szövegváltozatok

már egy párhuzamos mű, az emberek szemszögéből lejegyzett tradíció elemei voltak. Nemcsak a tündék bukását írta volna meg, hanem az emberek bukását is. Az emberek első bukásáról nem beszél (hiszen az a Bibliában van leírva), Númenoré a második bukás története lesz, ahol az ember elbukik a benne rejlő gyengesége miatt. A második bukás erkölcsi tanulsága, hogy az emberre a jutalom rosszabb hatással van, mint a büntetés; nem Sauron volt a bukás oka, ő csak előremozdította, mivel felismerte az ember eredendő gyengeségét.

Ez a finom bibliai párhuzam és a Númenor-Atlantisz szövegváltozatok összessége is Tolkien világának egyedi varázsára mutat rá: a mitológiai toposzok és elemek fel-, de nem kihasználásával világának alkotóelemei ismerősek maradnak mindenki számára, hiszen az európai archetípusokra támaszkodik. Tolkien azonban úgy rendezi újra ezeket, hogy az olvasónak nem az az érzése, hogy valaki újabb bőrt húz le ezerszer hallott történetekről, hanem hogy a régi mítoszok új, eleven tartalommal telnek meg.

Források:

- J. R. R. Tolkien (szerk. és jegyzetek: Christopher Tolkien): *The Lost Road and Other Writings* (The History of Middle-earth V.)
- J. R. R. Tolkien (szerk. és jegyzetek: Christopher Tolkien): *Sauron Defeated* (The History of Middle-earth IX.)
- The Letters of J. R. R. Tolkien* (szerk. Humphrey Carpenter, Christopher Tolkien)
- Verlyn Flieger: „Do the Atlantis story and abandon Eriol-Saga”. In: *Tolkien Studies: An Annual Scholarly Review*, Volume 1
- John Garth: *When Tolkien reinvented Atlantis and Lewis went to Mars* (johngarth.wordpress.com)
- Bruce G. Charlton: *J.R.R. Tolkien's Unfinished Work: The Notion Club Papers* (www.ljagilamplighter.com)

Középföldét különféle népek és élőlények lakják: vannak köztük jók, gonoszok, kicsik és nagyok. Egy dolog azonban mégis közös bennük: szükségük van táplálékra az életben maradáshoz. Ahol pedig esznek, ott idővel megjelenik a konyhaművészet és a különféle népekre, tájegységekre jellemző ízlésvilágok – ezeket igyekszik bemutatni ez az írás, amely a 2019-es Tolkien Napon elhangzott azonos című előadás szerkesztett változata.

Amikor Középföldén szeretnénk kutakodni, vizsgálódásunk alfája és ómegája is J. R. R. Tolkien kell, hogy legyen. Ugyanis nemcsak az általa megalkotott világ bíz évezredekre nyúló történetiséggel, hanem az alkotási folyamat is több évtizeden át zajlott. Éppen ezért nem tekinthetünk el attól, hogy amit leírt, az mikor, melyik koncepció idején keletkezett, illetve milyen változásokon ment keresztül a „végleges” állapotáig. Csak két rövid példát kiemelve: a legkorábbi mitológiában, az *Elveszett mesék könyvében* a tündék italát még limpének hívták, és ha egy ember ivott belőle, akkor ő is halhatatlanná vált. A miruvor viszont valami olyan anyag neve volt, amiből kardot kovácsoltak, és csak ez volt képes megsebezni és elpusztítani Valinor fénylő fáit. Középfölde földrajzi adottságai is hatalmas változásokon mentek keresztül, laposból gömbbé alakult, földrészek és tengerek keletkeztek és semmisültek meg, valamint az élőlények természete és az életben maradásukhoz igényelt környezeti feltételek is gyökeresen változtak az idők során.

A másodkor végére azonban a legnagyobb változások már befejeződtek, így az általunk leginkább ismert, és a legtöbbször által kedvelt korban már gyakorlatilag minden úgy volt, és több ezer éven keresztül ugyanúgy működött, mint ahogy ma is ismerjük a minket körülvevő természetet. Ez éppúgy igaz a növények és az állatok világára, mint az éghajlati viszonyokra. Vagyis a mezőgazdaság, a növénytermesztés, az állattenyésztés és a vadászat lényegében ugyanolyan Középföldén, mint az őskortól a XX. századig tartó emberi történelem során, ebből fakadóan az élelmiszer-alapanyagok előállítás, az ételek elkészítése, tárolása és természetesen az elfogyasztása is. Vagyis a főzés, sütés, füstölés, sózás, pácolás, aszalás folyamatai mind ismertek. A gabona őrlése, a kovászos kelesztés és az italok erjesztése is mind ugyanúgy megoldható. (Ettől csak az elmúlt 50 évben tértünk el az elektromos hűtőszekrény és a mikrohullámú sütő által nyújtott lehetőségek miatt.)

Vessünk azonban egy rövid pillantást a harmadkor előtti Középföldre is, hiszen akkor nemcsak az étel elkészítésének, de magának az étkezésnek mint a létfenn-

Kép: Ohtakiaro Hosse [TLV 2010/2011]

tartáshoz szükséges folyamatnak a kérdése sem volt egyértelmű. A valák nem szorultak rá, hogy táplálkozással tartsák fenn testi valójukat, és valószínűleg ezért ezt nem feltételezték Ilúvatar gyermekeiről sem. Az étkezés szükségességével (mintegy mellékhatásként) először Yavanna szembesült, mikor Aulë – „meghackelve” a teremtet – elkészítette a törpöket. (Bár még ekkor is sokkal fontosabbnak tűnt, hogy ki fogják vágni kedves fáit, hogy építő- és tüzelőanyagként használják fel.) Miután minden szereplő színpadra lépett, vagyis a tündék és a törpök után az emberek is felébredtek, és elfoglalták többé-kevésbé állandónak tekinthető helyüket Középföldén, kialakultak a társadalmak is. Ezek az étkezés szempontjából fajoktól függetlenül hasonlóak voltak, az

egyetlen nagyobb különbség, hogy a törpök nem termeltek élelmiszert, hanem cserkereskedelem révén jutottak hozzá. Vadászni azonban ők is jól tudtak. Ezek a társadalmak, hasonlóan a történelemből ismert civilizációkhoz, a tudás és szervezettség különböző fokain álltak, és így a táplálékkészítés és -elosztás feladatainak összetettsége és megosztottsága is különböző szintű volt. Találunk teljesen önellátó tanyagazdaságokat, falusi közösségeket piaccal, városokat vásárokkal és kimondottan specializált szakmákat, mint a földműves, a hentes és a vadász. Tolkien a hobbitok északi ágáról, az irhafakókról például azt írja, hogy „ösidők óta jobban szerettek vadászni, mint szántani”. Bilbóról pedig megtudhatjuk, hogy „különbem sem igen értett a nyulak nyúzásához, a hús felvagdálásához, ő ahhoz szokott, hogy a hentes mindent kiszállít a főzéshez”. „Főzni, persze, minden hobbit tud, hiszen ezt a művészetet korábban megtanulják, mint a betűvetést (azt jó néhányan soha)”, és Bilbó „már évek óta foglalkozott az étkezés tudományával, és a konyhája nagyon jó hírben állt”.

A Gondor fővárosát övező Pelennor mezejét így írja le Tolkien: *„A vidék gazdag volt; csupa széles szántó, gyümölcsöskertek, tanyák, komlószarítók, csűrökkel, aklokkal és tehénistállókkal, sok-sok patak, keresztül-kasul, a dombok aljától az Anduinig.”* Itt ragadjuk meg a lehetőséget, hogy az ételekről rátérjünk az italokra, ugyanis (ismereteim szerint) a komlónak kétféle felhasználása van: egyrészt gyógyteát készítenek belőle, másrészt – és ez sokkal fontosabb – a sör ízesítésére használják. És igen, Középföldén sört is főztek, meg teát is. És bort is készítettek. A bakacsinerdei tünde királyságban *„rengeteg hordó sorakozott, mert az erdőtündék, főleg a királyuk, nagyon szerették a bort, noha azon a vidéken nem termett szőlő. A bort és más árukat messziről, déli rokonaiktól meg a távoli földeken lakó emberfajta szőlőskertjeiből hozták.”* Van különbség: *„Igen erős bornak kell annak lennie, amelytől egy erdőtünde elálmosodik, ez azonban, úgy látszik, a nagy dorwinioni szőlőskertek mámorító terméke volt.”* Ez pedig, mint tudjuk, később a történet alakulását is jelentősen befolyásolta.

Az étkezés kapcsán meg kell említenünk a vadászat és húsfogyasztás morális vonatkozásait. Először csak a Gonosz szolgálai pusztítottak más élőlényeket, és Oromë kezdetben csak a gonosz lényekre vadászott. (Később ő és a tünde hercegek is vadásznak Valinorban, sőt Celegorm ott kapja vadászkuttyáját, Huant.) Bár Tolkien ezt konkrétan nem mondja ki, de biblikus jártassága miatt feltételezhetjük, hogy a paradicsomi állapotokat ülteti

át Ardára, vagyis amíg hű valaki Ilúvatar akaratához, addig „vegetáriánus”, minél inkább eltér a Teremtő eredeti akaratától, annál inkább fogyaszt húst. Ez jelenhet meg akkor is, mikor Bombadil Toma és Aranymag vendégül látja a hobbitokat, ahol „van sárga tejszín, lépes méz, fehér kenyér, van tej, vaj, sajt, sokféle zöld fűszer és érett bogyó”. Kis eltéréssel ugyanezt látjuk Beorn esetében is, bár itt nem egyértelmű, hogy miért. Lehetséges, hogy azért tartózkodik a húsevéstől, mert emberi alakjában így tudja féken tartani a benne rejtőző vadállatot, de az is lehet, hogy a háziállataival való bensőséges baráti kapcsolata miatt nem fogyaszt húst.

A Középföldén játszódó események szinte mindegyike hosszú utazások során megélt kaland, érthető tehát, hogy az úti ételek is jelentős szerepet játszanak a történetekben. Az előbb említett vendéglátások is rendre úgy végződnek, hogy feltankolják utazóinkat a további útra. Beorn például ellátja őket „hetekre elegendő élelemmel, méghozzá olyannal, amit könnyű cipelni – dióval, liszttel, szárított gyümölcssel teli bődönökkel, piros cserépbögrekben mézzel, kétszer sütött süteményekkel, amelyek sokáig elállnak, és amelyekből egy kevés is hosszú gyaloglásra elegendő”. Völgyzugolyban pedig „zsákjaikat megtöltötték élelemmel és ellátmánnyal, könnyűvel, hogy vinni lehessen, de táplálóval, hogy a hágókon átsegítse őket”. Az utazás során persze nem csak a magukkal vitt élelemre számíthattak, ahogy Vándor mondta Frodónak: *„Van az erdőben élelem elég, [...] bogyók, gyökerek, fűvek; ha meg muszáj, a vadászathoz is értek egy keveset.”* A vadászat később is jelentős segítségükre van. Mikor Ithilienben Szméagol visszatért a vadászatból, „nyulackát hozott, szép kisz nyulackákat”. Samu egyéb alapanyagokat is kérte tőle, mint „babérlevél, egy kis kakukkfű és zsálya”...

– *„És elküldeném sárgarépaért, fehérrépaért meg kolompérért is, ha annak most volna itt az ideje [...]*

– *Mi az a kolompér, drágaszágom, mi az?*

– *Krumpli... bur-go-nya... – mondta Samu. – [...] ha úgy fordul a helyzet, és úgy is marad, majd főzök neked kolompért. Finomat. Úgy ám: meg készítek neked sült halat hasáburgonyával, Csavardi módra. Arra aztán nem tudsz nemet mondani.*

– *De, de, tudunk. Elrontani a jó halackát, megpörzölni! Adjál moszt halackát, és tartsd meg komisz burgonyát!”*

A fenti történetből az is kiderül, hogy Gollam étkezése mennyire eltorzult. Nemcsak a tündék útikenyerét nem tudja megenni, de a közönséges hobbit ételeket sem. Nem szereti a főtt és sült ételeket, nem emlékszik a koráb-

ban rendszeresen fogyasztott növényekre. Ez a Gonosz hatása, mely a Gyűrű hosszú ideig tartó birtoklásának következménye. A gonosz lények (nemcsak Gollam, hanem a vargok, a bakacsinerdei pókok, a trollok, a sárkányok, a Banyapók is) mind ragadozók, és szinte teljesen mindegy, hogy mit zsákmányolnak. Táplálékaik lehetnek állatok, emberek, hobbitok (betbabók!), tündék, orkok vagy törpök is. Sőt! A törpevés különleges helyet foglal el náluk. A trollok, a bakacsinerdei fekete pókok és Smaug is úgy beszélnek róluk, mintha csak valami ínycsésgről lenne szó. Ráadásul feltételezhetjük, hogy ennek a különös élvezetnek még a tündék is hódoltak, legalábbis az első korban. A *szilmarilokban* olvashatjuk: „Mím azok közül a törpök közül való volt, akiket az ősidőkben elűztek kelet nagy törp városaiból, [...] a belerandi tündék nem tudták, mik ezek, s vadásztak rájuk, legyilkolták őket; ám később békét hagytak nekik.” Itt szemérmesen elhallgatja a Professzor, hogy miért is vadásztak volna a tündék a törpökre, de ismerve a tündéket, nem feltételezhetjük, hogy pusztán sportból, a szórakozás kedvéért vadásztak volna. Még tovább nehezíti a kérdés vizsgálatát, ha tudjuk, hogy Thranduil, a bakacsinerdei tündék királya az első korban Beleriandban, Thingol király udvarában élt. Ezek után jogosan merülhet fel a gyanú, hogy nem pusztán a sértett uralkodó ejtette foglyul az országába engedély nélkül behatolókat, hanem egy középföldei „Jancsi és Juliska” történet kialakulását figyelhettük meg. Kár, hogy már sosem tudhatjuk meg a sült törptalp receptjét! (Ezt a fikciót kéretik nem halálosan komolyan venni.)

Ha már különleges ételek, akkor vizsgáljuk meg az első igazi ételt Középföldén, mely később is kiemelt helyet foglal el. Ez a lembas. Először Yavanna készítette a Valinor mezőin termett búzából, azért, hogy a Cuiviéneből elinduló tündéket táplálja a hosszú vándorlás során. Később az ő követői, a Yavanildék is megtanulták a készítését. A gabonát nem aratják, hanem kézzel szedik hozzá. Középföldre Melian, a maia hozza el, Thingol király udvarába. Mikor Beleg vállalta, hogy felkutatja Túrint, Melian „jócskán adott Belegnek lembast, amely a tündék útikenyere, ezüstlevelekbe cso-

magolva, s a csomagocskákat összekötő fonálon ott volt a királyné pecsétje, a Telperion virágát formázó, vékony fehér viaszpecsét, mert az eldák szokása szerint lembast csak a királyné tarthat és ajándékozhat”. Ez igen kivételes elbánás, mert az eldák sem azelőtt, sem azután nem ajándékoztak lembast az embereknek. Innen veszi át és viszi tovább a szokást Galadriel, aki később Lórien királynője lesz. A tőle kapott élelem „javarészt nagyon vékony, kívül világosbarna, belül krémszínű ostyából áll”:

– „[...] mi lembasnak, vagyis útikenyérnek hívjuk, és ez több erőt ad, mint bármi ember készítette étel, és ami azt illeti, jobb is, mint a cram.

– Az biztos – mondta Gimli. – Ez még a beorningok mézeskalácsánál is jobb, pedig ez nagy szó, mert a beorningok a legjobb pékek, akiket valaha ismertem.”

A fenti idézetben megemlítenek két másik „útikenyeret” is. Az egyik a beorningok mézeskalácsa, amelyről azt tudjuk, hogy „kétszer sütött sütemények, amelyek sokáig elállnak, és amelyekből egy kevés is hosszú gyaloglásra elegendő. Ezek elkészítésének titka az övé [Beorné], mindenesetre méz is van bennük, mint a legtöbb ételében, és jóízűek, habár megszomjazik rájuk az ember.” A másik a cram, amiről *A hobbitban* ezt írja Tolkien: „Ha azt kérditek, mi az a cram, csak azt felelhetem, hogy nem ismerem a receptjét; kétszersültféle, sokáig eláll, állítólag laktató, de nem különösebben élvezetes, sőt teljesen érdektelen, csakis rágás céljára szolgál. A tavi-

ak készítettek ilyet hosszú utakra.” Aztán persze, akit érdekel, az megtudhatja a Középfölde Históriaja egyik szövegéből, hogy a „KRAB (Quenya szó) cramb, cram: préselt dara vagy liszt+méz+tej”. (Vagyis annyira nem lehet rossz ez sem!)

A különleges ételek után essen szó a különleges italokról is. Elsőként mindjárt a bevezetőben említett tünde italról, a miruvorról.

Eredetileg ezt is Yavanna készítette virágok nektárjából Valinorban (micsoda meglepetés!) a valák éves hálaadó betakarítási ünnepére. A neve valarin nyelven mirubhōze volt. (A szó mézbort jelent, én inkább a nektársört használnám.) A középföldei változat viszont csak hasonlít rá, és már a nevében sem ugyanaz. Quenyaúl miruvóré,

Fotó: Deák Adri (Pillangó)

sindarinul miruvor. völgyzugolyban készült, ismeretlen a receptje, bár feltételezhetően ez is tartalmaz mézet. Gandalf az imladrisi szíverősítőt Elrondtól kapta. „Amint a meleg és illatos italból egy csöpp lecsurgott Frodó torkán, máris úgy érezte, hogy új erő költözött bele, s megszűnt végtagjainak ólmos fáradtsága.” Meg kell említenünk, hogy hőseink többször is kapnak a tündéktől különleges italokat, de azok leírása részben eltér a fentitől, valamint csak itt nevezték e néven az italt. A megyei találkozáskor „a tündék valami kristályos italt töltöttek a kulacsaikba – színe halvány aransárga, illata, mint a mézé, amit sokféle virágról gyűjtöttek: csodálatosan üdítő volt”.

Kép: Aida Vicens (Giledhel Nárya) [TLV 2013/2014]

(A leírás ugyan hasonlít, de ez lehet közönséges mézsör is.) Aztán, amit a Völgyzugoly felé vezető úton kaptak Glorfindeltől: „Az ital tiszta volt, mint a víz, teljesen íztelen, hideget, meleget sem éreztek a szájukban, de ahogy megitták, mintha egyszerre élet és erő költözött volna a tagjaikba. Ezután még a szikkadt kenyér és a szárított gyümölcs is (mert más élelmük már nem maradt), jobban jóllakatta őket, mint a legkiadósabb reggeli, amit a Megyében valaha ettek.” Ez már kinézetre és ízre is teljesen más. Sokkal inkább emlékeztet a Bombadil Toma házában kapott italra: „A kupáikba töltött ital mintha csak tiszta víz lett volna, de azért átmelegedtek tőle, mint a bortól, és a hangjuk is megjött. A vendégek hamarosan azon kapták magukat, hogy vígan énekelnek: az énekszó valahogy könnyebben és természetesebben jött a nyelvükre, mint a beszéd.” (Ha mindig ezt issza, nem csoda, hogy Toma miért csak énekel folyton...)

Különleges erősítő és gyógyító italt használnak az Ellenség szolgálói is. Az orkok fogságába került, agyonhajszolt Pippinnek, miután összeesett, „Uglúk egy flaskót nyomott a fogai közé, s valami égető folyadékot öntött le a tor-

kán; érezte, mint ömlik rajta végig az izzó meleg. Lábából, bokájából nyomban kiállt a fájdalom. Már föl tudott állni.” Hasonló élménye volt Frodónak is: „valami szörnyű, csipős folyadékot öntöttek le a torkomon. A fejem kitisztult tőle, de fájt mindenem, és nagyon fáradt voltam.”

És végül lássuk a legkülönlegesebb italt Középföldén. Szilszakáll házában több nehéz fedelű kőkorsó állt. „Az ital hasonlatos volt a vízhez, s az íze mint mikor az Entsed vizéből oltották szomjukat a vadon határán, de valami különös illata, zamata volt [...] Az ital hatását először a lábukban érezték, majd sorra valamennyi végtagjukon: felfrissültek tőle, s a lábuk hegyétől a hajuk szálaig megteltek életerővel. Mi több, a hobbitok érezték, hogy valóban égnek áll a hajuk szála, hullámzik, göndörödik és nő.” Másnap reggel pedig Szilszakáll megint töltött nekik, „most egy másik kőkorsóból. Az íze sem volt ugyanaz, mint az előző estinek: ez földibb volt és sűrűbb, valahogy táplálóbb; mondhatni, ételszerűbb.” Azt is észrevehetjük, hogy az „entház” olyan, mint egy igazi agglegénylakás: kaja nuku, de piával tele a hűtő. Az entek nem voltak mindig ilyen tipikus agglegények. Ahogy Szilszakáll meséli a hobbitoknak: az entek „a hegyipatakok vizéből ittak, s olyan gyümölcsöt ettek, amit a fák hullattak eléjük az ösvényeikre”. De az entasszonyok „nem vetették meg a kökényt a bokron és a vadalmát, a cseresznye tavaszi virágját, s nyáron a zöld vízínövényeket meg az őszi erdő magtermő növényeit, [...] az entasszonyok kertjei gazdagon virágoztak, s mezőik bőven termették a gabonát”. Csak miután elvesztették az entasszonyokat, akkor kezdtek az entférfiak el- vagy talán visszavadulni.

Körbejártuk tehát Középföldét, megvizsgáltuk a különleges és a hétköznapi ételeket, de a legfontosabb tanulság az, amit Thorin a halála előtt mondott Bilbónak: „Ha többen volnánk, akik aranykincsnel jobban becsülik az ételt, a vidámságot és a dalt, vígabb hely lenne a világ.”

Források:

J. R. R. Tolkien: A Gyűrűk Ura

J. R. R. Tolkien: A hobbit

J. R. R. Tolkien: A szilmarilok

J.R.R. Tolkien (szerk. és jegyzetek: Christopher Tolkien): Az elveszett mesék könyve I-II. (Középfölde Históriaja I-II.)

J.R.R. Tolkien (szerk. és jegyzetek: Christopher Tolkien): The Lost Road and Other Writings (The History of Middle-earth V.)

ORKOK SZOCIOLINGVISZTIKAI SZEMPONTBÓL

ÍRTA: IIDA VIRTANEN
FORDÍTOTTA: TIMÁR BOGÁTA

Míg Középfölde népeivel foglalkozunk, gyakran megfélemezünk az orkokról, ami valahol nem meglepő: alig van kultúrájuk, számuk attól függ, hogy éppen mennyire erős az őket irányító sötét hatalom, és még lelkük léte is vitatott. Iida Virtanen mégis érdemesnek látta ezeket kicsit félretenni egy gondolat kísérlet erejéig, és szokatlan szempontból elemezte A hobbit és A Gyűrűk Ura filmekben megfigyelhető ork nyelvhasználatot.

Képzeld el, hogy az anyanyelved kihalófélben van. Az utolsó generációhoz tartozol, ami még beszél. Talán már magad is elfelejtettél bizonyos kifejezéseket, amiket szüleid, nagyszüleid még használtak. Talán gyakran te magad is azon kapod magad, hogy egy másik, magasabb presztízsű nyelvet használsz. Sőt, talán politikai okokból veszélyes is az anyanyelveden megszólalni.

Milyen érzés?

A szociolingvisztika gyakran birkózik ilyen kérdésekkel. Napról napra halnak ki nyelvek. Ennek hátterében sokféle tényező állhat, de attól a ritka esettől eltekintve, amikor az egész beszélőközösség tömeges kiirtásra kerül, a nyelvhalál leghatékonyabb (és leggyakrabban megfigyelhető) módja az, ha a beszélők saját maguk nem tanítják meg, nem adják át anyanyelvüket saját gyermekeiknek. Így a nyelv három generáció alatt eltűnik.

Az anyanyelv elválaszthatatlan része az emberi identitásnak, nemzet tudatnak és kultúrának, így a nyelvek eltűnése nem olyan jelenség, amit félvállról lehet venni. Így, akárcsak a legtöbb komoly téma, úgy a szociolingvisztikai problémák is sokféle műalkotásban fellelhetők.

A nyelvhalál szomorú példáját találjuk a *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* filmtrilógiákban szereplő orkok nyelvének végzetében. *A hobbit*ban az orkok egymás közt saját nyelvüket beszélik, a Sötétség többi szolgájával egy másikat, és az ezeken a nyelveken nem tudó egyéb népekkel egy harmadikat. Bár az európai gondolkodásban mélyen gyökerezik az „egy nyelv, egy ország” típusú beállítottság, a világ legtöbb részén nagyon is a *A hobbit* filmek orkjai módjára kommunikálnak – tehát napi szinten több nyelven.

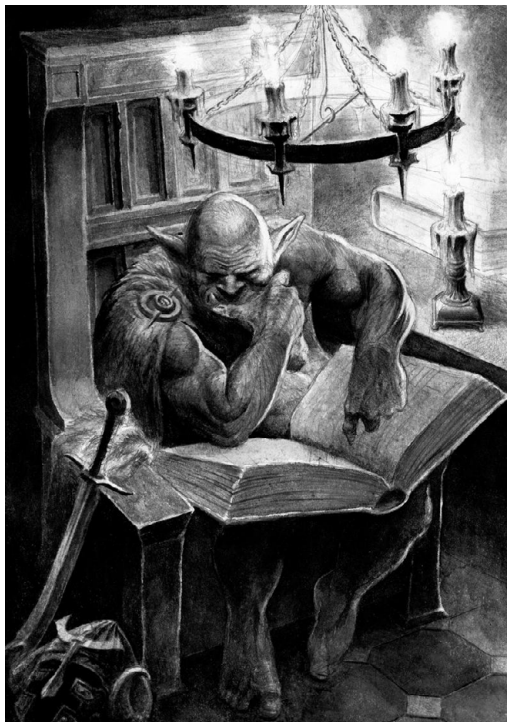
Az orkok nyelvét pidzsinnek tekinthetjük, tehát egyfajta átmeneti nyelvnek, mely különböző nyelvek keveredéséből jött létre, és beszélői igényeihez igazodva változik. Erre az ork-pidzsinre hatással voltak például a tünde nyelvek és a Fekete Beszéd is. Az idő múlásával ez vált az orkok elsődleges kommunikációs eszközévé (és az anya-

nyelvi beszélők megjelenésével ún. kreol nyelvi státuszba került), és az egymástól földrajzilag eltávolodott törzsek nyelvhasználata fokozatosan elkülönült egymástól. Ezek a nyelvjárási különbségek végül olyan nagyra nőttek, hogy a különböző törzsekhez tartozó orkok egymás közt inkább a Közös Nyelvet, Középfölde lingua francáját részesítették előnyben.

A lingua franca olyan nyelv, amit eltérő anyanyelvű beszélők használnak arra, hogy megértsék egymást, akkor is, ha az egyiküknek sem az anyanyelve. Ezt a szerepet tölti be például a finn nyelvterületen élő kisebbségek közt a finn, vagy még gyakrabban a turisták és a helyiek közt az angol. Középföldén a lingua franca a Közös Nyelv, amit ugyan-

úgy megértene a hobbitok, mint a tündék és a Sötétség szolgái is.

Lingua franca nélkül a kommunikáció például a tündék és az orkok között meglehetősen nehézkes lenne, mivel ezeknek a népeknek normális esetben igen kevés tennivalójuk van egymással, és nincsenek is olyan szoros kapcsolatban, hogy alkalmuk legyen eltanulni egymás nyelvét. Világos, hogy a Közös Nyelv megkerülhetetlen szerepet tölt be Középfölde információáramlásában, azonban – ahogy a lingua francák gyakran – egyben veszélyt jelent is az egyes népek saját, őshonos nyelvére.

Kép: Turner Mohan [deviantart.com/turnermohan]

A *Gyűrűk Ura* filmben az orkok már egymás között is a Közös Nyelvet használták. Minek is beszélnének orkul, ha a Közös Nyelven mindenkivel elboldogulnak?

Magasabb presztízszűnek tekintünk egy nyelvet, ha azt azért használjuk, mert úgy gondoljuk, a használatából valamiféle előnyünk származik. Egy példa az elmúlt évszázad Finnországból: a XIX-XX. században az Észak-Finnországban beszélt számi (lapp) nyelvénél annnyival magasabbra értékelték a finnt, hogy a számik erőszakos nyelvpolitikai stratégia áldozatává váltak: az iskolában a számik egymás közt is csak finnül beszélhettek, és a számi beszédet büntették. Részben ennek eredményeként a számi nyelv drámaian visszaszorult, és sokan döntöttek úgy, hogy gyermekeik védelme érdekében otthon is csak finnül beszélnek hozzájuk.

A presztízskülönbség békésebb módokon is megmutatkozik a nyelvek különböző megítélésében. Egy finn például jobbnak tarthatja az angolt a finnél, merthogy a finnt szerény kis nyelvnek tekintheti az „új világokat megnyitó, intellektuális” angolhoz képest.

Mivel az orkok Középfölde legkevesebbre becsült lényei, és ez a megítélés a Tolkien-rajongókra is átragadt, lehetetlen összehasonlítani az orkok helyzetét például a finnekével vagy a számikéval anélkül, hogy bárkit is megsértenénk. Senki sem akar ork lenni.

Talán az orkok sem akarnak orkok lenni? Mi lehet az oka annak, hogy az orkok *A Gyűrűk Ura* idején már nem beszélik saját nyelvüket?

A *hobbit* és *A Gyűrűk Ura* cselekménye között hatvan év telik el. Az emberekénél hosszabb (és háborúsabb) életű lények esetében a nyelvcsere megértéséhez a kulcs nem a generációs váltásban keresendő. Tehát az orkokat a környezetükben lejajlott jelentős változások készíthették a nyelvváltásra már egyetlen orkélet alatt.

Kép: Turner Mohan [deviantart.com/turnermohan]

De lehet, hogy mindez csak félreértés. Lehet, hogy a mintánk torz, és az orkok *A Gyűrűk Ura* idején a cselekményen kívül ugyanúgy orkul beszéltek egymással. Vagy talán, amikor szemünk előtt voltak, épp olyan sok időt töltöttek más népekkel, hogy nem volt értelme ilyen sűrű időközönként nyelvet váltaniuk.

Ennek ellenére lehetséges, hogy a háttérben komolyabb nyelvpolitikai probléma áll. Milyen nyelvi jogaik és lehetőségeik vannak az orkoknak Mordor gonosz földjén? Vajon nevelkedhetnek az orkok anyanyelvi környezetben saját országukban?

Mi ebben a mi felelősségünk? Talán az orkok olyan rossz fényben vannak feltüntetve, hogy egy elfogadottabb nyelv használatával próbálják csökkenteni a rájuk nehezedő megbélyegződést. A baj csak az, hogy ők már kinézetükben is annyira különböznek Középfölde többi lakójától, hogy saját nyelvükről való lemondásukkal semmi mást nem érnek el, mint saját kultúrájuk eldobását.

És mi marad azután?

A ROVATOT ÖSSZEÁLLÍTOTTA: MERVAY BENCE (ORAND)

Neked is van egy érdekes elméleted az orkokról? Esetleg az entekről? Netalán Tolkien munkásságának – vagy éppen életrajzának – egy másik rejtélyében mélyedtél el? Oszd meg velünk!

Mind a négy többszerzős rovatunkba (Beszámoló, Tanulmányok, Ajánló, Irodalom) folyamatosan várjuk az érdekes, odaillő alkotásokat: a következő számhoz nagyjából szeptember végéig.

A szerzők mellett festők, rajzoló és fényképészek segítségére is számítunk: írd nekünk, ha vannak tolkieni témájú képeid, amelyeket szívesen látnál viszont a *Lassi Laurië* lapjain!

Alkotásaitokat szeretettel várjuk a szerkesztőség e-mail címére: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu

Nyereményjáték

Az alábbiakban tíz állítást olvashatsz. Melyik igaz? Melyik nem? Olvasd össze a megfelelő betűket, és nyerd!

Állítások	Igaz	Hamis
A legjobb mézeskalácsot a suhatagiak sütik.	F	M
A dúnföldiek és a Holtak népe rokon.	E	I
Éomer végül egyetértett Gimlivel abban, hogy Galadriel a leggyönyörűbb nő a világon.	D	N
Vaslábú Dáin csatában esett el.	E	O
Középföldén az első Fehér Fa Minas Ithilben állt.	L	R
Sauron az osgiathi palantírt használta.	P	T
Gandalf sinda neve Mithrandir.	A	O
Helm király a Hosszú Tél idején halt meg.	R	N
A Fëanor név Tüzes Lelket jelent.	M	T
II. Denethor örömmel adta volna át az uralkodást Isildur örökösének, ha az bizonyítja származását.	E	A

Küldd el nekünk a megfejtésedet a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címre 2019. november 30-ig!

A megfejtők között egy 3.000 Ft értékű kupont sorsolunk ki, mely bármely rendezvényünk részvételi díjára beváltható.

A nyereményjáték részletes szabályzata a Tolkien.hu portálon érhető el.

Az előző két nyereményjáték megoldása: 2018. augusztus: Maedhros; 2019. január: Bandobras.

Középfölde-matek

Végezd el az alábbi egyszerű számításokat! Melyik kettőnek lesz ugyanaz az eredménye?

- Gollam fogai – istarok =
- palantírok + nazgûlok =
- Elrond gyermekei \times a Hatalomgyûrűk =
- Túrin leélt évei – Arnor királyai =
- Númenor királyai \div az ismert sárkányok =
- (a vala úrnők \times a valinori fák) – Melkor rabságának korszakai =
- hobbit nagykorúság + a Gyűrű tulajdonosai – Berúthiel macskái =
- a Valák Sarlójának csillagai \times a törp atyák =
- Fëanor unokái + Samu gyerekei =
- (az uralkodó helytartók száma – Finwë feleségei) \div hobbitok Völgyzugolyban =

Megfejtés: a) $6-5=1$; b) $7+9=16$; c) $3 \times 20=60$; d) $35-25=10$;
e) $25 \div 5=5$; f) $(7 \times 2)-3=11$; g) $33+6-10=29$; h) $7 \times 7=49$;
i) $1+13=14$; j) $(27-2) \div 5=5$
Ugyanaz az eredmény: e) és j)

ÖSSZEÁLLÍTOTTA: ORTHMAYR FLÓRA (METAFLORA)

Az első kortól a hatodikig, az életrajztól a társasjátékig: több szempontból is változatos témákat gyűjtöttünk egybe a következő oldalakra. Az újdonságok közül a magyar mozikat sajnos messzire kerülő Tolkien filmről a skóciai MTT-kirendeltség számolt be; a magyarul most május végén megjelent Gondolin bukása kötet angol eredetijéről pedig Puerto Ricóból kaptunk ismertetőt. A rejtőzödő gyöngyszemek kategóriájában a Clamavi De Profundis zenéjéhez és a Lord of the Rings: The Confrontation című társasjátékhoz igyekszünk meghozni olvasóink kedvét; a jövőbe tekintve pedig az Amazon készülő sorozata kapcsán mostanában napvilágra került újabb részletekről közlünk összefoglalót.

Tolkien: az életrajzi film

írta: Kovács Eszter (Esztur)

Karukoski filmje, bár nem próbál kitörni a klasszikus életrajzi film keretei közül, ezen kereteken belül a lehető legnagyobb tisztelettel és szeretettel eleveníti meg az ifjú Tolkien karakterét. A film Tolkien életének korai szakaszát mutatja be – Birminghambe költözésétől *A hobbit* első mondatáig. Aki tehát Középfölde megformálását szeretné látni, Tolkien C.S. Lewishoz fűződő barátságát vagy netán az Allen&Unwinnek küldött leveleit, annak sajnos kicsit csalódnia kell – azonban kárpozlásképpen láthatja, hogyan vált a gazdag képzelőerővel megáldott kisfiú minden nehézség ellenére azzá az íróvá, akit ma ismerünk és szeretünk.

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Először a gyermek Tolkiennal találkozunk (az elbűvölő Harry Gilby személyében), akinek meg kell birkóznia édesanyja elvesztésével, és – miután Francis atya gyámsága alatt Birmingham külvárosába költözik – egy új, idegen környezetben is helyt kell állnia. A film ellenáll a kísértésnek, és nem von erőltetett párhuzamot Tolkien életének eseményei és későbbi művei között, de elég egy vágás Sarehole zöld dombjairól Birmingham fekete gyárkémé-

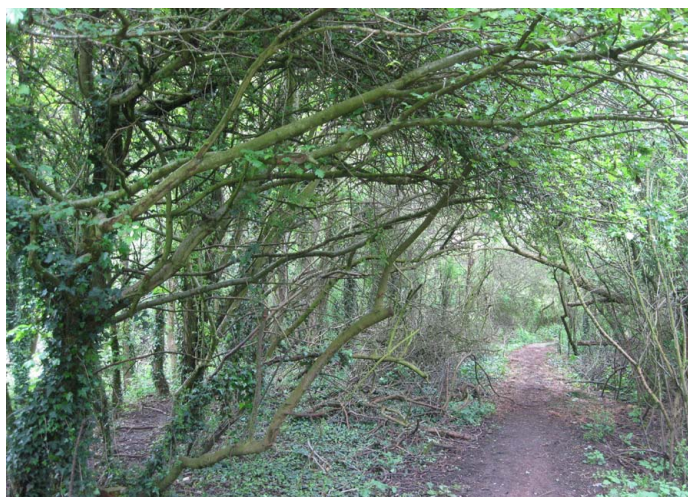
nyeire, és máris értjük, Tolkien miért gyűlölte olyan hevesen az ipari forradalmat, hogy később aztán ezt látta a legnagyobb rossznak, ami a Megyével történhet.

Végigkísérhetjük, hogyan jelennek meg Tolkien életében azok a témák, amelyek később az írásaiban is központi szerepet kapnak. Az első ilyen a barátság megbonthatatlan szövetsége: szemtanúi lehetünk a TCBS (Tea Club and Barrowian Society) megalapításának és számos későbbi ülésének; láthatjuk, hogy a társaság tagjai – Tolkien, Geoffrey Bache Smith, Christopher Wiseman és Robert Gibson – hogyan inspirálják és támogatják egymást gimnáziumi és később egyetemi éveik alatt is, és miként keverednek különféle kalandokba.

Míndeközben belép az ifjú Tolkien (ekkor már a rendkívül meggyőző, bár sajnos nem bajszos Nick Hoult) életébe a szerelem Edith Bratt (Lily Collins) személyében. Lily Collins hitelesen alakítja az intelligens, tehetséges és intellektuális stimulációra éhező Edithet, akinek Tolkien – a filmben legalábbis – először beszél hosszan a kitalált nyelveiről. Edith lesz az, aki bátorítja arra, hogy ezeket a nyelveket megtöltse élettel, és történeteket írjon hozzájuk. Egy hosszú kávéházi beszélgetés közben az ínycseck nagy öröme többször elhangzik a „cellardoor” szó, találkozhatunk Telperion és Laurelin legelső prototípusával, és egy balul sikerült TCBS-ülésnek köszönhetően azt is megtudhatjuk, Tolkien miért nem szeretete volna, hogy Edith elkísérje a különféle irodalmi klubokba.

A Tolkien életrajzát jól ismerő nézőknek fájó pont lehet, hogy Francis atya gyámságán kívül nem láthatunk közvetlen utalásokat az író katolicizmusára (léteztek ilyen jelenetek, de ezek nem kerültek bele a végleges verzióba), ám Karukoski ügyelt arra, hogy ha máshogy nem, legalább bújtatottan utaljon Tolkien hitére.

A kritikusok figyelmét nem kerülte el, hogy a film telis-tele van hosszú, filológiai témájú beszélgetésekkel:

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora)

a TCBS és Edith mellett a fiatal Tolkien Joseph Wright professzort (Derek Jacobi) is beavatja kitalált nyelveinek világába, kivívva ezzel a professzor elismerését. Ezek a jelenetek meglehet, hogy az egyszeri néző számára hamar unalmassá válnak, azoknak viszont, akik szeretik és értékelik Tolkien műveinek nyelvészeti háttérét, igazi csemegék.

A történetet a somme-i csata vissza-visszatérő jelenei keretezik. Életének ezt a saját elmondása szerint egyik legszörnyűbb, bár kétségkívül meghatározó élményét a lázas beteg, hallucinációktól szenvedő Tolkien szemzőgéből láthatjuk – és itt a film végre nemcsak utalások szintjén és beszélgetéseken keresztül, hanem vizuálisan is

bepillantást enged az író fantáziavilágába. A lázálomokban a németek lángszórói tűzokádó sárkányokká változnak, fekete köpenyes lidércek járják a csatamezőt, és az ekkor még névtelen Sötét Úr is feltűnik – ám ezek a jelenetek soha nem vonnak túlságosan direkt párhuzamot a későbbi könyvekkel, végig ügyesen elkerülik a Tolkien által sokszor elutasított erőltetett allegóriákat.

Sokaknak hiányozhatnak a filmből a közvetlen utalások Középfölde megteremtésére, de itt fontos kiemelni, hogy a film Tolkien életének egy olyan szakaszáról szól, amelyben Középfölde még nem volt jelen. Amit láthatunk, azok a hatások, amelyek az író személyiségével együtt lassan, észrevétlenül Középföldét is megformálták: a filmbeli Tolkien még nem tudja, de mi látjuk, hogyan vezettek el az édesanya gyerekkori meséi, az egyetemi tanulmányai, szerelme és barátságai, és a vele és körülötte történt események később egy olyan mitológia megformálásához, amely ma az egész világon ismert. Dome Karukoski filmje, mely remélhetőleg előbb-utóbb Magyarországon is bemutatásra kerül, gyönyörű zenéjével, varázslatos képi világával és kiváló színészi alakításával vezet minket végig a XX. század egyik legfontosabb írójának ifjúkorán, miközben figyelemreméltóan hű marad Tolkien életének valódi eseményeihez, itt-ott minimálisan változtatva csak az események időrendi sorrendjén. Nekünk nagyon tetszett, és szívből ajánljuk minden Tolkien-kedvelőnek.

A Clamavi De Profundis

írta: Erdei Tímea (Ancalimë)

J. R. R. Tolkien világa sok művészt meghihletett már. A zenei világban is nem egy olyan dal született, amely Középfölde világáról szól. A következőkben a Clamavi De Profundis nevű zenekart szeretném nektek bemutatni, amelynek munkásságában számos tolkien ihletésű dallal találkozhatunk. A Clamavi De Profundist valójában egy család alkotja, akiket összeköt a zene iránti szeretet. A zenéjükre a klasszikus és fantasy irodalom, valamint a filmes, népi, vallási és klasszikus zene volt hatással. A zenekar egy feldolgozással robbant be a köztudatba 2013-ban, *A hobbit* filmek idején. Ezt azért tartom szükségesnek kiemelni, mert ez a dal a „*Far Over the Misty Mountains Cold*”, amelyet Thorinék adnak elő Zsáklakban. A videoklip a Youtube-on már több mint 20 milliós nézettséget ért el. A filmek sikereit kihasználva a zenekar kiadta a dal második részét, amelynek a szövegét már ők írták: ez az egyetlen olyan középföldi tematikájú daluk, amelynek a dalszövegét saját maguk írták, a

további dalok mind egy-egy Tolkien-verset dolgoznak fel a könyvekből. Thorinék dalát nemsokára követte Durin dala, amelyet Gimli adott elő *A Gyűrű Szövetségében*. De nem csak törpökkel kapcsolatos feldolgozások születtek. Megzenésítették például Boromir siratóénekét, Beren és Lúthien történetét, az entek csatadalát, Bilbó dalát, a Gyűrűverset, a rohirok dalát vagy például személyes kedvencemet, a *Gil-galad bukását* is. Tolkien alkotásain kívül meghallgathatjuk még az előadásukban Billy Boyd *Last Goodbye* című dalát is, amely *Az Öt Sereg Csatája* záróéneke. A zenekar csatornáján természetesen más témában is találunk dalokat, de a legnagyobb sikert és a hírnevüket a Középfölde-feldolgozásoknak köszönhetik, amelyek közül a legsikeresebbek a „*Far Over the Misty Mountains Cold*” és a „*Song of Durin*”. Mindenképpen szeretném őket figyelmetekbe ajánlani, a dalaik számomra nagyon jól visszaadják a középföldi történetek hangulatát.

Gondolin bukása

(J. R. R. Tolkien [szerk.: Christopher Tolkien]: *The Fall of Gondolin*. Houghton Mifflin Harcourt, 2018)

írta: Gerardo J. Mercado, fordította: Kalas Veronika (Sisapka)

Gondolint, a tündék rejtett városát Középfölde első korában érte utol a végzet, évezredekkel azelőtt, hogy Frodó csatlakozott a Gyűrű Szövetségéhez, vagy Bilbó talányokat oldott meg a sötétben. A *Gondolin bukása* című kötetben Christopher Tolkien Középfölde korai napjaiba kalauzolja az olvasót (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt), hogy felfedezhesse a tolkien-i óidők utolsó „nagy regéjét”.

A 2017-ben megjelent *Beren és Lúthien*hez hasonlóan ez a legújabb könyv is Tolkien korai vázlaiból, jegyzeteiből, illetve barátainak és munkatársainak írt leveleiből építi fel a történetet, emellett a regének *A szilmarilok*ban és a Középfölde Históriaja köteteiben megjelent részeit is tartalmazza.

A könyv központi története Tuor, az emberek egyik hercege körül bontakozik ki, akire Ulmo, a tengereket uráló vala fontos küldetést bíz: figyelmeztetnie kell Gondolin tündekirályát arra, hogy Morgoth (az eredeti Sötét Úr) a rejtett királyság után kutat, és a vesztére tör. A narratíva maga szórakoztató és színes olvasmány, ráadásul betekintést nyújt a Tolkien műveiben megjelenő legrégebbi szereplők eredetébe és világának kivirágzásába. És bár maga a történet nem hosszú, a legendáriumban elfoglalt helyét nem lehet eléggé hangsúlyozni. Amellett, hogy elbeszéli Morgoth egyik legnagyobb, tündék ellen indított támadását, Tolkien egy 1955-ben W. H. Audennek írt levelének tanúsága szerint a *Gondolin bukása* „ennek az elképzelt világnak az első valódi története” volt: kezdetei (Tuor utazásának körvonalai) egészen 1916-ig nyúlnak vissza. Vagyis ebből a történetből vezetett el az út ahhoz a klasszikushoz, amit *A Gyűrűk Ura* néven ismert meg a világ.

A folyamat a kötetben is jól nyomon követhető, ahogy az ősi mondák és eposzok befolyásolta korai stílus lassan átalakul *A hobbit*-ből és *A Gyűrűk Urából* jól ismert prózává. Végigkövethetjük, hogyan fejlődött a történet az évek során – egyik elbeszélésről a másikra –, és ez adja a könyv legérdekesebb aspektusát. A gyűjtemény tökéletes alkalmat kínál ennek megfigyelésére, ráadásul bemutatja, miképpen kísérletezett Tolkien az egyes szereplőkkel, formálta a cselekményt, alakította a neveket, illetve bizonyos történések és szimbólumok szerepét. Christophernek köszönhetően a végsőig kiélvezhetjük ezt az élményt. Másik érdekességként Christopher azokra a motívumokra is felhívja a figyelmünket, amelyek az évek során semmilyen változáson nem estek át, mint például Tuor küldetése vagy a tündék nyújtotta útmutatás.

A könyv legnagyobb előnye azonban sajnos egyben a legnagyobb hátránya is. Noha igazán lenyűgöző és jelentős tett a történet egyes vázlateinak összehasonlítása és szembeállítás, ezek továbbra is csupán vázlatok maradnak. A legkorábbi piszkozatok szövegét annyira áthatják az óangol eposzok stílusjegyei, hogy esetenként minden drámai momentum elvész belőlük, az egyes szereplőkre pedig olyan kevés idő jut, hogy ha nem ismernénk az átfogó történetet, esélyünk sem lenne megkedvelni őket.

Kép: Peter Xavier Price [deviantart.com/peet]

Ezzel eljutottunk a fő kérdéshez: érdemes megvenni a könyvet? Az igazat megvallva, én nem ajánlanám azoknak, akik éppen csak ismerkednek Tolkiennal, ugyanis a teljesen kidolgozott történetekhez képest (mint amilyen *A Gyűrűk Ura*) ez a kötet túlságosan önelemző és tudományos írás. A veterán olvasóknak azonban kihagyhatatlan élményt jelenthet, hiszen emellett, hogy kiegészíti és kontextusba helyezi Középfölde későbbi történeteit, Tolkien alkotói folyamatába is betekintést enged. Alan Lee csodálatos illusztrációiról sem szabad megfeledkeznünk, melyek tökéletesen visszaadják Tolkien szavainak varázsát.

Hadd zárjam soraimat Christopher Tolkien előszavának egy részletével:

„Ebben a kötetben a különféle szövegek sok szálából szőtt, bonyolult narratívából kiderül, hogyan jutott el Középfölde az Első Kor végéig, és apám felfogása erről az általa teremtett történelemről hogyan bomlott ki hosszú évek során, amíg a legpompásabb formájában végül összeomlott.”

[Az idézet Gálvölgyi Judit fordítása a 2019. május 22-én megjelent magyar kiadásból.]

A Gyűrűk Ura sorozat: Irány a másodkor?

írta: Barna Bálint (Gandalf)

Hol tart most az Amazon-féle *A Gyűrűk Ura* sorozat, és mikorra várható az első rész? Az elmúlt évben a találgatások mellett hivatalos anyagok is megjelentek, így most már nem kell teljesen a sötétben tapogatóznunk.

„Üdv a másodkorban!” – írta a *The Lord of the Rings on Prime* hivatalos oldala, komoly meglepetést okozva ezzel a rajongóknak. A korábbi pletyka szerint ugyanis az Amazon sorozata az ifjú Aragorn kalandjairól szolt volna (azaz *A hobbit* és *A Gyűrűk Ura* cselekménye közötti történetekről), és ennek még a legelső hivatalos promóciós anyagok sem mondtak ellent. Ugyanis a Gyűrűvers soraival kísérve tettek közzé újabb és újabb térképeket a harmadkori Középföldéről: először csak egy vaktérképet, amely egyre több felirattal bővült a későbbi változatokon. Azután egyszer csak furcsa időbeli következetlenségek jelentek meg ezekben a feliratokban, mintha nem minden helységnév származna ugyanabból az időből. Végül kiraktak egy másodkori Középföldetérképet, amelyen Númenor szigete is szerepel, és üdvözöltek minket a másodkorban. Mit jelenthet mindez?

Michael Benson, az Amazon marketingigazgatója egy interjúban elismerte, hogy a sorozat visszanyúlik a másodkorba, ezért rakták ki a térképet. Az azonban nem volt egyértelmű a válaszából, hogy csak és kizárólag a másodkorban játszódik-e majd a történet, vagy későbbi korokat is megjelenítenek benne. Mivel a térképek sorát a harmadkori viszonyokkal kezdték, talán megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy a történet a másodkorban kezdődne, és a harmadkorban érne véget. Ha emellé odatesszük, hogy továbbra sem Középfölde-sorozatról, hanem kifejezetten *A Gyűrűk Ura* sorozatról beszélnek, ráadásul a térképek a Gyűrűvers egy-egy sorának kíséretében jelentek meg, akkor a kép kezd tisztulni – a történet valóban a „Gyűrűk Uráról”, azaz Sauronról és a Hatalom Gyűrűiről szólhat majd, kezdve Eregionban, folytatva Númenor bukásával. Amit Peter Jackson *A Gyűrű Szövetségének* prologusában

8-10 percben lezavart, azt itt most öt évadban ki lehet fejteni. Könnyen lehet persze, hogy később megjelenik egy olyan marketinganyag, amely ezt a feltételezést is borítja...

Azonban másra is felfigyelhetünk a térképeken, nem csupán a történet várható kereteire. Az egyik ilyen érdekes apróság az iránytű, amely az égtájakat tolkien írásjelekkel jeleníti meg. Az elsőként közzétett térképeken ezek hibásan szerepeltek, pont úgy, mint Karen Wynn Fonstad *Középfölde Atlasza* című könyvének korábbi kiadásában.

Miután az interneten megjelentek az erről szóló elemzések és kommentárok, a következő térképen már javították az iránytűn az égtájak jelölését. Mindebből egyrészt arra következtethetünk, hogy az Amazonnál nemcsak Tolkien műveiből dolgoznak, de ismerik és használják a másodlagos szakirodalmat is; másrészt arra, hogy odafigyelnek a Tolkien-kutatók reakcióira. Van-

Kép: Kinko White [instagram.com/kinko_white]

nak persze pontatlanságok még a térképeken, például a messzi kelet és dél hozzátoldásai, ezek azonban nem újjak: már a Jackson-féle filmek promóciós térképein is felbukkantak a tolkien földrajz ezen bővítései. Átemelésük a mozifilmekkel való kontinuitás valószínűségét erősítik.

Egy másik érdekesség maga Númenor szigete, amelynek térképe ugyanis nem szerepelt a Tolkien életében kiadott művekben, azaz azokban a könyvekben, amelyek a Professzor által eladott adaptációs jogokhoz köthetőek. Ez a térkép először a (magyarul *A Gyűrű keresése* címen is ismert) *Befejezetlen regékben* jelent meg. Ezek szerint a jogokért kifizetett 250 millió dollár más tolkien források felhasználását is lehetővé tenné? Mivel a szerződés részleteit továbbra sem ismerjük, ezért biztosan nem állíthatunk, de a fentiek alapján valószínűsíthető egyfajta részleges hozzáférési jog a posztumusz művekhez is.

Az viszont már nem találgatás, hanem tény, hogy a Tolkien-örökösök a korábbi gyakorlattal szemben ezúttal valamilyen fokú kreatív kontrollt gyakorolhatnak a sorozat készítésében: néhányuk személyesen járt az Amazon-

nál a terveket jóváhagyni. Úgy tűnik, mióta Christopher Tolkien lemondott a Tolkien Estate vezetőségi tagságáról, a jogtulajdonos szervezet és a család jóval együttműködőbb, ha adaptációkról van szó. Az *Entertainment Weekly* egy meg nem nevezett forrásra hivatkozva azt állította, hogy a híres Tolkien-kutató, Tom Shippey szakértőként vesz részt a projektben, a látványtervezésbe pedig bevonták John Howe illusztrátort, aki Peter Jackson filmjein már dolgozott hasonló szerepben. A sajtóértesülés szerint Howe a megjelent térképek elkészítésében is részt vett. Ezek jelen pillanatban még meg nem erősített információk, így óvatosabban kell kezelni őket, mint a Tolkien-örökösök bevonódásának tényét. Ami Peter Jacksont illeti, ő egyelőre nem kapott még semmilyen tervet, de azt nyilatkozta, szívesen véleményez bármit, amit küldenek neki, és segít, ha kéri; ennél jobban azonban nem szeretne bekapcsolódni a sorozat készítésébe.

A korábbi hírek szerint eredetileg az edinburghi Leithben szemeltek ki egy stúdiót a forgatáshoz, de később arról pletykáltak, hogy a Brexit bizonytalanságai miatt talán mégsem Skóciában fognak forgatni. Állítólag az új-zélandi Auckland a legesélyesebb új helyszínnek. Hivatalos megerősítés vagy cáfolat minderről még nem érkezett, ahogyan arról sem, hogy vajon tényleg még az idén forgatni kezdenek-e. Amennyiben igen, az azt jelentené, hogy az első évad legkorábban 2020-ban kerülhetne a nézők elé. Egy biztos: a következő hónapokban rengeteg új bejelentés várható majd hivatalos oldalról is. Például egészen friss hír, hogy Bryan Cogman, a Trónok Harca tévésorozat egyik forgatókönyvírója csatlakozott az Amazon „középföldés” írógárdájához. Az sem kizárt, hogy mire megjelenik ez a cikk, máris többet tudunk az itt összefoglaltaknál. Addig pedig olvassuk a könyveket – annál jobb sorozatot úgysem kaphatunk, mint amelyik a képzeletünkben látható...

Az összecsapás – társasjátékban

írta: Prikoszovich Mihály (Priko)

A *Lord of the Rings: The Confrontation* kétszemélyes, viszonylag rövid (20-30 perces) társas, jó elegye a stratégiai (lépések a táblán) és a blöff (kártyák kijátszása a harcban) jellegű játékoknak. A tábla maga egy középföldei tájakból összeálló négyzet, amelynek egy-egy csúcsáról kezdtek a fejenként 9 darab báuból álló seregetek elhelyezésével: a jók a Megye, a rosszak Mordor irányából indulnak. A bábuk a regényből ismert karakterek, képességeik hűen passzolnak a történethez, még abban is, hogy a Szövetség érezhetően gyengébb – vagy legalábbis annak tűnik.

A trükk a játékban az, hogy csak ti látjátok, melyik bábu melyik a sajátjaitok közül, ugyanis az ellenfél felé néző oldaluk ugyanolyan. Felváltva lépkedtek a táblán, és ha olyan mezőre értek, ahol ellenséges bábu található, akkor a szembekerült bábuk felfedik magukat, és megküzdenek. Ez abból áll, hogy szimultán kiválasztotok egy-egy kártyát a szintén kilencdarabos paklitokból: a számszerű harci erő a bábu és a kártya erejének összege. Színesítésként minden bábu rendelkezik valamilyen különleges képességgel is, és mind a jó, mind a gonosz oldal kártyapaklija tartalmaz szöveges lapokat is, melyekkel meglepheted az ellenfelet. Csata után a vesztes bábu

elhagyja a táblát. Hogy senkit se érjen hátrány, ezért egy játék két körből áll, mind a jó, mind a gonosz oldallal játszva győznöd kell a végső győzelemhez. (Ha netán mindkét esetben egy adott frakció nyer, akkor az a játékos nyer végül, akinek több táblán maradó bábuval sikerült mindezt megvalósítania.)

A játék kinézete határozottan középföldei hangulatú, és a blöffölős-taktikázós lépegetés jól adja vissza a Gyűrű Szövetségének nehézségekkel teli útját – többek közt

azzal, hogy itt is központi szerepet kap Moria, ahol az ellenséges vonalak mögé tudsz kerülni, de sosem tudhatod, felzavartál-e valamit időközben...

A játék épp elég szabállyal rendelkezik ahhoz, hogy ne unják meg az emberek 10-20 játék után sem, többek között azért is, mert két teljes bábu-szett tartozik hozzá. (A második szettel játszható változatban már kicsit kiegyenlítettebbek az esélyek

Fotó: Orthmayr Flóra (Metaflora) a jó és a rossz oldal között.)

Ennek ellenére semmiképp sem nevezném bonyolultnak, kicsit olyan, mintha ez lenne Középfölde sakk-játéka. Mivel kétszemélyes, leginkább társasjáték-kedvelő pároknak ajánlanám, akik szeretik, ha egy játék szép és közepesen komplex.

Ezúttal három irodalmi alkotással készültünk: az első egy novella a Hórihorgas hobbitok nevű csapat tollából. A Tolkien Levelező Verseny nolda kategóriájának egyik feladatára érkezett történet egy tünde, Randír útját mutatja be Mandos csarnokaiba. Ugyanettől a csapattól közvetítünk rímbe szedett tanácsokat a Bribe vezető úthoz; és ha már úton vagyunk, Adim versével igazi kószaélményt élhetünk át.

Hórihorgas hobbitok [TLV 2018/2019]: Mandos csarnokai

Randír meglepődött. Egyik pillanatban még érezte, ahogy a hideg fém átjárja zsigereit, látta azt az ocsmányságot, ami közelről az arcába vigyorgott, és még a lehetetlenben is tisztán ki tudta venni az ork pálinka édeskés bűzét. Hallotta, amint gyilkosának szabálytalan zihálása hirtelen vad örömmordításba csap át, és hallotta maga mögül társainak elhaló kiáltását elveszni a kardok, pajzsok és dárdák szégyenletes zenéjében. Az imént ez még mind a valóság volt, aztán egy szempillantással később egy álom halvány és elmosódott részleteinek tűnt, amit simogató szellőként, mégis határozottan sodor el az ébredés.

Körbenézett. Még mindig látta a csata történéseit, de olyan volt, mintha egy tejüveg ablakon nézett volna keresztül. Ahogy követte a szemével az ablak egyre jobban homályba vesző széleit, úgy hallotta egyre távolabbról át-szűrődni a csatazajt. Végül már csak az egész világot lepelként beborító sötétség csendjét érezte. Szinte lebegett ebben a hatalmas fekete masszában, ami meglepő módon kicsit sem volt mocskos, sőt sokkal inkább tiszta és átható éjfekete. Maga sem tudta miért, de ez megnyugtatta, valami ősi és ismerős dologra emlékeztette, ami, habár ő sohasem élte át, mindig is tudta, hogy ott él valahol benne, azzal a sok más cselekedettel együtt, amit a felmenői hajtottak végre. Minél jobban megnyugodott, annál inkább érezte a körülötte lévő csönd jelentőségességét. Aztán szépen lassan megérezte a szelet, amint először csak finom nyári szellőként fújdogál, majd egyre erősödik, végül pusztító orkánként fúj, ám őt mégis gyengéden kapja fel, és emeli a magasba. Nem tudta biztosan, hogy hová és merre fújja a szél, hiszen még mindig nem látott semmit, de egyre biztosabb volt benne, hogy nyugat felé tart.

Randír észre sem vette először, hogy az utazás már véget ért, de szépen lassan elkezdte érezni az idő múlását, amire a sötétségben képtelen volt, és így lassan felismerte, hogy bármin is ment keresztül, annak már vége. Amint észrevette, hogy telik az idő, rögtön meg is érezte, ahogy a puha, harmatos fű alásimul, kényelmes fekhelyet képezve számára, és hirtelen azt is felismerte, hogy csukva van a szeme. Pedig nem emlékezett arra, hogy becsukta vol-

na, sem pedig arra, hogy az út alatt is zárva volt-e végig. Amint kinyitotta a szemét, nagyot csalódott, ugyanis az első dolog, amit meglátott, ugyanaz a feketeség volt, mint ami egész eddig körülvette, ám lassacskán felismerte, hogy ez ugyan valóban hasonlít arra a sötétségre, amit az utazás előtt és közben érzékelt, de itt apró fénypöttyök villantak meg a fekete tükörben.

Az ébredéstől kezdve nem telt el sok idő, és Randír máris a csillagos égbolt alatt járt. Hamarosan rá kellett döbennie, hogy a szeme megint megcsalja, hiszen elszórtan hatalmas fatörzsek nyújtózkodnak felfelé, és a lombkoronájuk alkotja azt az egybefüggő, és égbolthoz annyira hasonlatos álmennezetet, amire ébredt. A fatörzsek oldalán gyönyörű és ősi faragványokat vett észre, amelyek a tündék összes cselekedetét ábrázoltak. Felismerte a noldák futását, a szilmaril visszaszerzését, Fingolfin elesését, de sok olyan díszítéssel is találkozott, amiről el sem tudta képzelni, hogy mit is jelenthet. A faragványok hosszan futottak fel a törzseken, míg végül el nem veszték a szédítő magasságban, és mikor lenézett, mert vizesnek érezte a talpát, rá kellett jönnie, hogy amikor azt hitte, hogy fűágyon fekszik, megint csak tévedett, ugyanis mezíten talpa alatt mohapárnák nyomódtak össze minden lépésénél. Bizonyára a csillagok adta természetes félhomály miatt nem vette ezt észre először, de ha alaposan kimeresztette a szemét, és körbepillantott, már ő is felfigyelt a körülötte elterülő hatalmas mohatengerre, melyből szigetszerűen emelkedett ki néhol egy-egy sziklatömb.

Ahogy így nézelődött, felfigyelt egy hatalmas sziklafalra, ami egészen a csillagos álmennezetig ért. A sziklafal oldala tükörsima volt, és ezüstös szürkén csillantak meg benne a csillagok fényei. Mikor közelebből is megvizsgálta, igencsak meglepődött, amikor érintése nyomán a szikla felparázslott, és kellemesen melegítette a kezét. Hirtelen onnan, ahol megérintette a falat, egy vízszintes csíkban fellángolt a szikla, és narancssárgás fénye halványan világította meg az utat. A fal mellett indult el, fényes kalauzát követve. Hosszú utat tett meg, mire elfáradt, de nem találta a világító vonal végét. Ekkor egy patak csobogására lett

figyelmes. A hang a közelből jött, és kis gyaloglás után már látta is felbukkanni egy nagyobb szikla mögül azt a helyet, ahol a víz előtört a falból.

Randír a szomját oltotta a jéghideg forrásvízzel, majd hátát a sziklafalnak támasztva lepihent. Tekintetét az égboltra emelve próbálta végiggondolni azt, ami vele történt. A halálát, mert biztos volt abban, hogy meghalt, az utazását, és végül ezt a különleges helyet, ahová megérkezett. Váratlanul, mintha a csillagok szólaltak volna meg, hangokat hallott az ég felől, de hiába meresztette a szemét, és hiába hallgatózott, nem vett észre semmit. Épp mikor már álomra akarta hajtani a fejét, újra hallotta a hangokat, de most már mintha valami vízió is társult volna az előbbi jelenséghez. Aztán hirtelen felismerte, mit látott: az otthonát. A kép először igen homályos volt, de egyre jobban tisztult, míg a végén tökéletesen kivehető volt minden, ami ismerős volt neki. Ám a hang is egyre erősödött, Randírnak nem tellett sok időbe, amíg felismerte a zajt, a pajzsokhoz ütődő szabályák, lándzsák csengését, a vérték zörgését és a haldoklók jajveszékelését. El akarta kapni a pillantását róla, de a borzalomtól mintha sóbálvánnyá változott volna, és képtelen volt levenni a tekintetét az égboltról, ami lassan nagyobbra és nagyobbra nőtt, végül teljesen magába temette.

Miután felébredt, és megalapította, hogy a táj semmit sem változott alvása közben, a csermely vizével oltotta szomját, majd úgy döntött, követi a víz folyását, hátha vezet valahova. Próbálta teljesen kiverni a fejéből, hogy mi is történt az éjszaka, de nem sikerült. Hamarosan a gondolatok másfelé irányultak, mert észrevette, hogy a patak egy folyosóra vezet, és a bejárat előtt egy tündéhez igen hasonlatos személy várta őt. Az alak mindenben hasonlított azokra a nemes tündékre, akiket Randír eddig megismert, azzal a különbséggel, hogy ő még náluk is sokkal fennköltebbnek látszott. Fényár vette körül, vonásai kedvesek és biztatóak voltak. Egy hosszú, egész testét beborító fátyolszerű ruhát viselt, homlokán drágakövek csillantak, de ő is mezítláb volt, csakúgy, mint Randír. Ahogy közelebb ért, az ismeretlen megszólította.

– Üdvözöllek Mandos csarnokaiban, Randír! Én Mandos segítője vagyok. Gyere, elkísérlek a Nagycsarnokba, ahol találkozhat azokkal, akik valaha kedvesek voltak neked. Útközben válaszolok a kérdéseidre.

Randír rengeteg kérdést tett föl, miközben továbbra is a patak folyását követve végighaladtak a cseppkövekkel borított mennyezet alatt, és végül alakjuk teljesen bele nem veszett a vajat homályába.

Tuska Miklós (Adim): Kószálok, mert vágyom

Az erdő susogását
az ág, amikor roppan
A madár csipogását
a bogár röptét hosszan
Az eső kopogását
a táj elázik nyomban
A patak csobogását
a kő amikor csobban
A sziklaszirt hívását
a lábnyomom a hóban
A szívem dobbanását
a nap utolsót lobban
Táborút pattogását
a szikra égre robban
Csillagok sziporkáját
az álmaim a Holdban
...
S a lelkem felsóhajt.

Kép: Matola Szilvia (Ang_Mari) [TLV 2013/2014]

Hórihorgas hobbitok [TLV 2018/2019]: Brí felé

Ha egyszer Brí felé mész, ne feledd,
hosszú lesz az út, jó társakat válassz,
kikkel messze száll víg éneketek,
melyre jó gyorsan, ritmusosan járhatasz.

Egész úton szépen szóljon szátok,
a Háromfertályos Kőnél kezdjétek,
a Zöld útig abba ne hagyjátok,
hadd zengje be a Megyét a zenétek.

Ám ha egy szemből jövő azt kérdi:
„Ki az, aki ilyen rozsdásan rikolt?
Ez a kornyikálás nem hagy élni!”

akkor gondolhattok arra is, hogy
mire ennek a versszaknak vége,
addigra már ti is Bríbe értek.

MIT IS HÍVUNK HNE-NEK?

ÍRTA: KISS KINCŐSÓ (THILANNA)

- Megyek holnap HNE-re.
- Mi az a HNE?
- Hagyjuk, nem érdekes.

A fenti réges-régi párbeszéd által sugalltall ellentétben a rövidítés feloldása *Heren Nolmion Endórëo*, ami quenyául azt jelenti: Középfölde Kutatók Rendje – s hogy mi az, az igenis érdekes.

A Középfölde Kutatók Rendje papíron 2005. május 14-én alakult. A fő cél kezdettől az lett volna, hogy „a fórumon zajló online diskurzust kiegészítse személyes találkozásokkal, ahol egy-egy téma intenzívebb, alaposabb megtárgyalására is lehetőség nyílik, illetve alkalom adódik a szakirodalom feldolgozására, az általános Középfölde-kutatási módszertanok bemutatására és az érveléstechnika fejlesztésére”. Azonban az első ilyen alkalomra végül csak 2006. október 21-én került sor, miután egyre többen érezték úgy – és Angwen, a HNE akkori koordinátora a fórumon meg is fogalmazta –, hogy „a Társaság életén belül enyhén szólva háttérbe szorult maga Tolkien. Mint életmű, mint ismeretterjesztés, mint beszédtéma – mint életérzés”. Az ennek jegyében életre kapó HNE nagyjából havi rendszerességű, önképzőkör jellegű, „szigorúan informális és szigorúan önkéntes alapon szerveződő” összejövetelek sorozata volt, amelynek alkalmain a tolkieni világ belső összefüggéseiben lehetett elmélyedni, illetve a magyarul nem elérhető forrásokat egymással megismertetni. Először a HoME (Középfölde Históriaja) akkor még zömmel csak angolul elérhető kötetek megvitatása került terítékre: egy-egy csoporttag elvállalta, hogy kiselőadással készül az aktuálisan következő fél kötetről, ezt pedig a témából kiinduló szerteágazó beszélgetés követte, amelyhez bátran hozzászólhatott az is, aki nem olvasta az adott részt – de volt lehetőség csendben figyelni is. „Az a feltevés erősödött meg bennem, hogy Tolkien kapcsán mindenről lehet beszélni, olyan problémákról, amelyek korántsem csak a könyvszereplőket foglalkoztatják. Teológia, irodalomtörténet, műértelmezés kérdései, narrációk, történelem, kultúrtörténet, nyelvészet...” – írta az első alkalom után Ádám. A *Beleriand dalai* kötet kapcsán egy apró házi versenyre is sor került, melynek keretében a vállalkozó szelleműek lefordítottak egy-egy részletet a verses szövegből.

Eleinte az akkoriban jellemző emtétés találka-helyszínnek számító Sirius Teaházban gyűltünk össze, amely

azonban a hangosan játszott *Pancsoló kislány* és más hasonló slágerek miatt nem bizonyult ideális helyszínnek. Később egyik-másik csoporttag nappalijában tartottuk meg a találkozókat, majd májusban a Margitszigeten. Átlagosan húszan vettek részt az egyes alkalmakon, akik közül gyakorlatilag mindenki az emtétés közösség része volt amúgy is.

A nagy siker ellenére 2007 nyarán sajnos elakadt a folyamat, és bár voltak kísérletek az időpont-egyeztetésre, ezután már csak 2008 novemberében, 2009 decemberében és a 2010. évi Tolkien Napon került sor HNE-alkalmakra. A HoME-témát 2008-ban zártuk le – illetve hagytuk félbe, mert elérkeztünk *A Gyűrűk Ura* keletkezését taglaló HoME-kötetekhez (VI-IX.), és az ezekből való felkészüléssel végül senki sem birkózott meg. Így előbb általánosságban a Sötét Oldalról, majd az akkoriban nagyrészt lefordított, de végül a kiadó visszalépése miatt meg nem jelent Tolkien-levelekről volt szó az utolsó összejöveteleken.

Így ért véget az eredeti önképzőkör-HNE története. Az elmúlt kilenc évben is voltak kísérletek arra, hogy ezen a néven szervezzünk programot, viszont a név mögötti eredeti koncepció nagyrészt homályba merült. Így a 2011/2012-es Tolkien Klub alapvetően ismeretterjesztő előadásokat, kerekasztal-beszélgetéseket hirdetett meg ezen a címen, és ebből az értelmezésből indultak ki a 2018-as Tolkien Kör szervezői is, amikor ismeretterjesztő-közösségi-kreatív programsorozatukat nemcsak a Tolkien Klub, hanem a HNE utódjának is tekintették. Természetesen az effajta programok is fontosak és hasznosak, főleg, ha formailag valóban nem csupán frontális előadások, hanem vita is kialakul. Viszont mivel ezekhez már nem kapcsolódik alkalmakon átívelő közösség, és nem adnak teret az elmélyült, rendszeres műhelymunkának, így tényleg furcsa lehet „rendnek” nevezni őket.

Az eredeti HNE szellemiségéhez legközelebbi, mégis egészen más kísérlet volt a 2016 tavaszán a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban megvalósított néhány alkalmas programsorozat, ahol felelevenítettük a vitaindító kiselőadást követő beszélgetős, szemináriumi formát, de a résztvevők zömmel új, „külsős” érdeklődők voltak, illetve az előadókat a szervezők kérték fel.

Ez tehát a múlt, és ki tudja, mit hoz a jövő: feltámad-e valaha a Középfölde Kutatók Rendje, és ha igen, mit fog jelenteni ez a név?

Roharis lovasnyárs

Szűz szeptember

Szűz szeptember

Szűz szeptember

TLV DÖNTŐ 2019

TOLKIEN NAP 2019